

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

**FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA VÝTVARNÉ KULTURY**

VYUŽITÍ NETRADIČNÍCH TECHNIK V PRAXI MŠ
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kateřina Křížová

Učitelství pro MŠ

Vedoucí práce: PhDr. Věra Uhl Skřivanová, Ph.D.

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. června 2016

.....
vlastnoruční podpis

TÍMTO BYCH RÁDA PODĚKOVALA PANÍ PHDR. VĚŘE UHL
SKŘIVANOVÉ, KTERÁ MI BYLA VELKOU OPOROU A RÁDCEM PŘI
ODBORNÝCH KONZULTACÍCH, VŽDY BYLA OCHOTNÁ A VSTRÍCNÁ MI
POSKYTNOUT CENNÉ RADY PŘI ZPRACOVÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.

ANOTACE

Bakalářská práce objasňuje na teoretické úrovni pojmy tradiční či netradiční výtvarné techniky. V empirické části jsou dané techniky následně ověřovány v praxi MŠ. Teoretická část je věnována: vymezení základních pojmů, analýze metodického portálu RVP, pojetí výtvarné výchovy v RVP PV se zaměřením na konstruktivní složku výtvarných činností a významu experimentálních technik v dětské tvorbě.

Empirická část bakalářské práce obsahuje pět didakticky rozpracovaných námětů a jejím cílem je v předškolní praxi ověřit netradiční výtvarné techniky a výtvarné činnosti reflektovat. Součástí jsou rovněž strukturované rozhovory s učitelkami MŠ Horní Bříza, ve smyslu využívání konkrétních technik v soudobé předškolní praxi.

Závěr bakalářské práce reflektuje přínos netradičních výtvarných technik pro rozvoj osobnosti dítěte v předškolním vzdělávání.

Klíčová slova

Výtvarná výchova, netradiční výtvarné techniky, tradiční výtvarné techniky, předškolní vzdělávání, areté, techné, experimentální techniky, kombinované techniky, tvořivost, metodický portál, spontánní, navozené.

ANNOTATION

The bachelor thesis explains theoretical level concepts of traditional and non-traditional art techniques. In the empirical part of the thesis the selected techniques are subsequently verified in practice of a kindergarten. The theoretical part is devoted to: description of basic concepts, analysis of methodological website FEP, approach to art education in FEP focusing on constructive component of art activities and the significance of experimental techniques in children art.

The empirical part of the thesis contains five didactically elaborated art activities aiming to verify the non-traditional art techniques at pre-school practice and reflect it. The thesis also includes structured interviews with teachers of kindergarten in Horni Briza, in terms of the use of specific techniques in contemporary preschool practice.

Conclusion of the work reflects the contribution of non-traditional art techniques for personal development of the child in preschool education.

Keywords

Art education, nontraditional art techniques, traditional art techniques, preschool education, areté, techné, experimental techniques, combined techniques, creativity, methodological portal, spontaneous and induced.

OBSAH

ÚVOD	2
TEORETICKÁ ČÁST	
1 PLÁN BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	3
2 VYMEZENÍ A ÚVAHA NAD POJMY TRADIČNÍ A NETRADIČNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY.....	4
2.1 VYMEZENÍ POJMŮ „TRADIČNÍ – NETRADIČNÍ“	4
2.2 PROLÍNÁNÍ VZDĚLÁVACÍCH OBLASTÍ VE ŠVP MŠ HORNÍ BŘÍZA	6
3 VÝTVARNÉ TECHNIKY METODICKÉHO PORTÁLU	8
3.1 TRADIČNÍ VERSUS NETRADIČNÍ – REŠERŠE METODICKÉHO PORTÁLU RVP.....	8
3.2 TECHNIKY VYUŽÍVANÉ VE ŠKOLNÍ PRAXI	9
4 POJETÍ VÝTVARNÉ VÝCHOVY V RVP PV – DESKRIKCE SE ZAMĚŘENÍM NA VÝTVARNÉ TECHNIKY A POSTUPY.....	11
4.1 CHARAKTERISTIKA OBORU VÝTVARNÉ VÝCHOVY V RVP PV	13
4.2 OBLASTI RVP PV	14
4.3 POJETÍ VÝTVARNÝCH TECHNIK A POSTUPŮ RVP PV	16
5 ARETÉ A TECHNÉ	19
5.1 VYMEZENÍ POJMŮ ARETÉ A TECHNÉ	19
5.2 TVOŘIVOST JAKO PŘEDPOKLAD ORIGINÁLNÍHO VYUŽITÍ TECHNIKY	20
EMPIRICKÁ ČÁST	
6 VÝZNAM EXPERIMENTÁLNÍCH TECHNIK V DĚTSKÝCH VÝTVARNÝCH ČINNOSTECH SPONTÁNNÍCH A UČITELEM NAVOZENÝCH	23
6.1 KAZUISTIKA POUŽITÍ EXPERIMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ SPONTÁNNÍCH I NAVOZENÝCH	24
6.1.1 Popis spontánní činnosti.....	25
6.1.2 Popis činnosti navozené	26
7 STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR S UČITELKAMI MŠ HORNÍ BŘÍZA	29
8 VÝTVARNÉ TECHNIKY V PRAXI MŠ	33
8.1 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „LEDAŘÍ“	33
8.2 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „LETEM SVĚTEM“	40
8.3 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „INDIÁNI“	43
8.4 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „JEDEME NA PRÁZDNINY“	48
8.5 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „MALOVÁNÍ ILUZE“	51
8.6 REFLEKTIVNÍ BILANCE UČITELE	53
ZÁVĚR.....	56
RESUMÉ	58
SEZNAM LITERATURY	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	62

TEORETICKÁ ČÁST

ÚVOD

Výběr tématu bakalářské práce byl ovlivněn mým kladným vztahem k netradičním výtvarným technikám a jejich realizování s dětmi v předškolním vzdělávání. Experimentální výtvarné techniky podněcují rozvoj osobnosti dítěte a jeho tvořivost.

Bakalářská práce se zabývá možnostmi využívání tradičních a netradičních výtvarných technik v předškolním vzdělávání. Dále vymezením a úvahou nad těmito pojmy na základě studia odborné literatury. Následně je provedena intuitivní analýza metodického portálu RVP s cílem realizovat deskripci využívaných výtvarných technik v praxi předškolního vzdělávání.

Poukázáno je zde i na vývojové fáze dětského výtvarného projevu a na výtvarný projev dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Jsou zde nastíněny také pojmy areté a techné. U netradičních technik se převážně práce zaměřuje na experimentální a kombinované výtvarné techniky. V bakalářské práci je navrženo pět námětů výtvarných činností s využitím netradičních technik, které jsou didakticky rozpracovány, realizovány a ověřeny v předškolní praxi a následně reflektovány.

1 PLÁN BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Prostředkem výtvarného umění se v současné době může stát cokoliv. Současné umění využívá nepřeberné množství rozmanitých výtvarných technik. Můžeme použít vlastní tělo, jako prostředek výtvarného umění – body art, je možné ozvláštnit krajinu – land art nebo vzít odpadový materiál jako dadaisté, používat různé kombinované techniky, inspirovat se věcmi kolem nás – pop art, lít barvy na plátno – dripping, aj.

Umění nabízí předškolnímu vzdělávání nepřeberné množství možností, prostředků, ale i technik a postupů. Kladu si otázku, co lze považovat za tradiční nebo netradiční výtvarnou techniku? Z toho důvodu je mým prvním cílem vymezení či pojetí pojmů tradičních či netradičních výtvarných technik a jejich využívání v soudobém diskursu výtvarné výchovy.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. V teoretické části se jednak zabývá vymezením daných pojmů, ale také pojetím výtvarné výchovy dle RVP PV, jejich oblasti se zaměřením na výtvarné techniky a postupy. Do popředí vystupují také pojmy *areté* a *techné*. Opomíjený nezůstává ani termín tvořivost jako předpoklad originálního využití výtvarných technik.

Následným krokem je pomocí intuitivní analýzy vymezení využívání pojmů tradiční a netradiční výtvarné techniky na metodickém portálu RVP a prolínání výtvarné výchovy s dalšími vzdělávacími oblastmi.

V empirické části bakalářské práce je cílem na základě praktické tvorby s dětmi ověřit pět navržených a didakticky rozpracovaných výtvarných činností, které využívají netradiční techniky či postupy v předškolním vzdělávání a následně reflektovat edukativní proces na základě využití reflektivní bilance učitele.

V závěru bude specifikován možný přínos netradičních přístupů v MŠ s využitím reflektivní bilance učitele.

2 VYMEZENÍ A ÚVAHA NAD POJMY TRADIČNÍ A NETRADIČNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY

Jedná se o pojmy velmi často využívané, avšak přesto není snadné je oddělit a objektivně objasnit. Každá technika poskytuje různorodou možnost výrazu, ale ze všeho nejdůležitější je zážitkové pojetí výtvarné výchovy, technika zůstává pouze prostředkem tohoto výrazu. Je možné se domnívat, že nezáleží, zda použijeme tradiční či netradiční výtvarnou techniku, ale důležité je v podání tématu dětem, výtvarný záměr, jejich hravá a aktivní činnost, která vede děti k tomu, aby došly k cíli formou prožitku.

V následujících kapitolách se budu snažit najít obsah těchto pojmů, nějaké jejich pojetí a možnosti jak pracovat s těmito pojmy.

2.1 VYMEZENÍ POJMŮ „TRADIČNÍ – NETRADIČNÍ“

K vymezení pojmů tradičních a netradičních výtvarných technik, jsem nahlédla do několika knih, publikací i diplomových prací a vytvořila komparaci těchto názorů.

Podle slovníku cizích slov, můžeme zde najít pojem **tradicionalismus**, což je vyloženo jako lpění na starých zvyklostech, jejich přejímání a prosazování. Pojem **netradiční** lze pak posuzovat jako pravý opak.

Ve výkladovém slovníku (Baleka, 1997), tyto konkrétní pojmy objasněny nejsou.

Podle diplomové práce Radky Filkové lze řadit mezi **tradiční výtvarné prostředky či techniky** (kresbu, malbu, modelování,...), výtvarné nástroje (tužku, pastelku, voskovky, štětce, nůžky,...), výtvarné materiály (papír, textil, modelovací hmoty – plastelínu, keramickou hlínu,...) (Filková, 2007).

Za netradiční výtvarné techniky lze považovat využívání **netradičních nástrojů, materiálů či technik**. V dětské výtvarné tvorbě můžeme zaznamenat využívání prstů, dlaní, chodidel a dalších částí těla, jako nástrojů. Techniky otiskování, muchlání, prosakování, „ohřebíkování“, produkování zajímavých nápadů na základě ozvláštňené obvyčejnosti, každodennosti. Obdobně je tomu i s výtvarnými materiály, zbytky papíru, textilními odstřížky, knoflíky, různá spínátka, zdrhovadla, časopisecké barevné fotografie, prospekty, obaly od nejrůznějšího zboží, přírodní materiály, aj. (Slavíková, Slavík, Hazuková, 2000).

Hazuková (2011) ve své knize dělí **výtvarné techniky do čtyř skupin**, kresbu, malbu, grafiku a prostorovou tvorbu. Nerozděluje techniky na tradiční či netradiční, používá termín kombinované techniky a uvádí stručný přehled technik, které jsou pro předškolní vzdělávání vhodné (Hazuková, 2011).

Roeselová (1996) rozděluje výtvarné techniky podobně jako Hazuková, jen navíc ke čtyřem skupinám tradičních technik přidává skupinu soudobých výtvarných technik. Tyto postupy nazývá **netradičními neboli neklasickými**. Techniku, kterou nejvíce řadí mezi netradiční výtvarný projev, je **akční tvorba**. Objevuje se barva, různé povrchy materiálů, světlo či tvar, ale navíc jsou děti ovlivněny různými zvuky, slovem, hudbou, vůní. Pro děti jsou takové postupy nevšedním zážitkem, a pokud je zvolen správný námět, jsou pro ně potěšením (Roeselová, 1996).

V knize „Výtvarné techniky pro děti“ (Vondrová, 2001), uvádí autorka techniky, jež jsou vhodné v předškolním vzdělávání, které rozděluje a člení na netradiční výtvarné techniky. Kniha je rozdělena do několika částí, kde se zabývá kresbou, malbou, akční malbou a prostorovou tvorbou. Mezi netradiční výtvarné techniky řadí frontáž, koláž, muchláž a uvádí tři nové pojmy pop-art, land-art, body-art, které řadí taktéž mezi netradiční postupy. Stejně jako Roeselová (1996) uvádí ve své knize akční tvorbu (Vondrová, 2001).

Valachová (2010) nerozděluje výtvarné techniky na tradiční a netradiční jako řada autorů, ale rozděluje je do dvou velkých skupin. První jsou **plošné výtvarné techniky** a druhé **plastické a prostorové výtvarné techniky**. Také uvádí kombinované a materiálové techniky, které bychom mohli zařadit mezi výtvarné techniky netradiční (Valachová, 2010.)

V závěru bych zhodnotila, že řada autorů chápe pojmy tradiční či netradiční výtvarné techniky podobně. Pouze Valachová (2010) se odlišuje vytvořením plošných a plastických výtvarných technik. Mezi tradiční lze zařadit kresbu, malbu, grafiku a prostorovou tvorbu (Hazuková, 2011), ale taktéž je z mého pohledu můžeme zařadit mezi netradiční výtvarné techniky, pokud dojde k ozvláštnění či experimentálnímu pojetí dané techniky.

2.2 PROLÍNÁNÍ VZDĚLÁVACÍCH OBLASTÍ VE ŠVP MŠ HORNÍ BŘÍZA

V mateřské škole si každý pedagog plánuje svoji činnost dle konkrétního školního vzdělávacího programu, který musí vycházet z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Připravuje si tzv. integrovaný blok, v němž se musí objevit téma projektu, jaké cíle si zvolil, čeho chce dosáhnout a jakých vzdělávacích oblastí se téma týká. Důležitá je motivace plánu a poté jeho konkretizované výstupy, co tímto záměrem dítě získá. Při hodnocení tematického celku si učitel vytvoří evaluaci, zda se naplnilo očekávání jeho a dětí.

Pro analýzu byl využit konkrétní ŠVP MŠ Horní Bříza, ze kterého vychází pojmová mapa, která poukazuje na prolínání se jednotlivých klíčových kategorií ve všech vzdělávacích oblastech. Postup analýzy byl následující: nejprve byla pozornost zaměřena na jednotlivé klíčové oblasti v rámci ŠVP, dále pak naplňování ŠVP v ročním plánu s propojením třídního vzdělávacího programu a následně se stalo předmětem zájmu také pedagogovo plánování v integrovaných blocích.

V závěru je tvořena pojmová mapa, která znázorňuje prolínání jednotlivých vzdělávacích oblastí, klíčových slov a cílů. Z toho vyplývá, že základní vzdělávací oblasti, jak estetické vnímání či praktické dovednosti, úzce souvisejí i se sociální a citovou či smyslovou a poznávací nebo pohybovou oblastí vzdělávání.

Pojmová mapa: vzdělávací oblasti dle konkrétního ŠVP – MŠ Horní Bříza

3 VÝTVARNÉ TECHNIKY METODICKÉHO PORTÁLU

Metodický portál jako server, který slouží pro inspiraci a poukazuje na zkušenosti učitelů. V nabídce se objevují náměty k zamyšlení, se kterými můžeme dále pracovat, přizpůsobit si je svému plánu. Dále řadu inspirativních témat, odborné diskuze, on-line semináře, fotodokumentaci prací a v neposlední řadě vypracované integrované bloky na určité téma. Nalézáme zde i pomoc při realizování integrovaných bloků s prolínajícími se s ostatními vzdělávacími oblastmi.

3.1 TRADIČNÍ VERSUS NETRADIČNÍ – REŠERŠE METODICKÉHO PORTÁLU RVP

Postup využívání tradičních či netradičních výtvarných technik na metodického portálu RVP byl následující. Jednotlivé příspěvky byly pročitány a využity ve vztahu k tématu – využití tradičních či netradičních výtvarných technik v předškolním vzdělávání. V rámci víceméně intuitivní analýzy byl vyhledáván pojem tradiční, netradiční, ale také jakákoliv zmínka o výtvarné technice.

Pomocí internetové rešerše jsme se pokusili toto téma analyzovat z portálu RVP z celé řady inspirací a zkušeností učitelů, kteří publikují své názory a postoje na metodickém portálu RVP. Jako kritérium bylo zvoleno využívání tradičních, netradičních či jiných výtvarných technik v předškolním vzdělávání a jejich začleňování do ostatních vzdělávacích oblastí.

Jeden z názorů byl, že možnost využití experimentálních (netradičních) technik vede k obohacení školní výuky se zapojením představivosti žáků. S čímž, si myslím, se řada z nás ztotožní. Výtvarná výchova je v oblasti začleňování kreativního obsahu do výuky v dalekém předstihu před jejím protějškem ve vzdělávacím okruhu „Umění a kultura“ - hudební výchovou. Výuka výtvarné výchovy je postavena na tvůrčích činnostech žáků (tvorba, vnímání, interpretace) a prostřednictvím vizuálních prostředků rozvíjí jejich smyslovou citlivost. Jsou zde uvedeny otázky a nejasnost, do jaké míry je však pro žáky nutné zvládnout výtvarné vyjadřovací prostředky? Je možné učit výtvarnou výchovu bez ohledu na technické dovednosti, ale s prožitkem? Nebo je důležitější bezprostřední a upřímná výpověď bez ohledu na technické postupy?

Nový pohled na výtvarné vyjadřování a vnímání u dětí v předškolním věku se zabývá tím, jak lze u dětí odbourávat ikonografická schémata a namísto toho podporovat vlastní vnímání světa a následné zachycení skutečnosti takové, jaká jsou doopravdy.

Většina uvedených názorů se shoduje v důležitém prolínání výtvarné výchovy do ostatních vzdělávacích oblastí, a tím i dosahování většího zážitkového pojetí výtvarné výchovy.

Souhlasím s tím, že dítě se má na svět dívat vlastníma očima, zkoumat, experimentovat a (což je podstatné) zobrazit svět tak, jak jej opravdu vidí. Zda použijeme tradiční či netradiční výtvarnou techniku je druhořadé. Důležitým cílem je dojít k zážitkovému pojetí výtvarné výchovy.

3.2 TECHNIKY VYUŽÍVANÉ VE ŠKOLNÍ PRAXI

Využití výtvarných technik na metodickém portále RVP bylo zaznamenáno a analyzováno. Následně byly sečteny nejčastěji se vyskytující výtvarné činnosti. Při zhlédnutí 100 příspěvků od jednotlivých autorů se zaměřením na předškolní vzdělávání, je možné vyvodit následující závěry nejvíce vyskytujících se výtvarných technik, tradičních či netradičních.

Cíle intuitivní analýzy:

- vytvoření soupisu náhodně vybraných výtvarných technik;
- porovnání využívání tradičních či netradičních technik;
- závěrečné shrnutí a zhodnocení dosažených informací.

Tabulka: tradiční a netradiční výtvarné techniky na metodickém portále RVP

Tradiční a netradiční výtvarné techniky	Počet	%
Kresba	26	26
Malba	20	20
Koláž	9	9
Grafika	8	8
Prostorová tvorba	12	12
Experimentální technika	8	8
Kombinovaná technika	14	14
Body-art	2	2
Land-art	1	1
CELKEM	100	100 %

Závěr:

Z doložené tabulky lze konstatovat, že kresba (26%) a malba (20%) je stále velmi oblíbenou výtvarnou technikou pro předškolní věk, kterou je možno řadit mezi tradiční výtvarné techniky. Ale i malbu, či kresbu lze pojímat jako techniku netradiční, když využijeme různé inovativní přístupy ozvláštnění a směřujeme tím k zážitkovému experimentálnímu pojetí tvorby.

Třetí v pořadí jsou kombinované techniky (14%), které řadíme mezi techniky netradiční. Další také častěji se vyskytující technikou je prostorová činnost. Méně se již vyskytovala např. koláž (9%), experimentální techniky (8%) a grafika (8%). Při intuitivní analýze se objevil výtvarný směr body-art a land-art, které je možné řadit mezi netradiční postupy, zvláště při využívání dětmi v předškolním vzdělávání.

Závěrem lze dodat, že je již větší snaha po uplatnění i netradičních výtvarných technik, či tradiční techniky různě inovovat, a tím je využívat jako techniky netradiční. Nejen tímto způsobem, ale hlavně dostatečnou motivací dojdeme k posílení zážitkového působení na dítě, jeho objevování nových možností, pozorování a zkoumání dosud nepoznaného.

4 POJETÍ VÝTVARNÉ VÝCHOVY V RVP PV – DESKRIKCE SE ZAMĚŘENÍM NA VÝTVARNÉ TECHNIKY A POSTUPY

Výtvarné činnosti představují samozřejmou a nezbytnou součást ve vzdělávacím programu v prostředí mateřské školy.

Obor výtvarná výchova je nezbytnou součástí profesní přípravy předškolních pedagogů. Praxe předškolního vzdělávání, stejně tak jako RVP PV neoperuje s výtvarnou výchovou jako s oborem, neboť nejde o vzdělávání dětí v tomto oboru. Protože však výtvarné činnosti představují jeden z významných prostředků rozvíjení osobnosti dítěte, je žádoucí, aby byly dostatečně využívány při naplňování integrovaných bloků.

Výtvarná aktivita dítěte navazuje v přirozených souvislostech na další jeho činnosti nebo předchází následujícím akcím či aktivitám, které vycházejí z každodenního života dítěte. Větší množství aktivit propojených s výtvarnými činnostmi či akcemi umožní dítěti získat více zkušeností, poznatků, ale především hlubší prožitky.

Prostředí školy by mělo být obsahově i barevně bohaté, aby rozvíjelo estetický cit dítěte, jeho vztah k barvám, výtvarným činnostem a umění vůbec. Prostředí by mělo být vyhovující jak individuálním činnostem, tak práci ve dvojicích i skupinách. Pracovní stoly i další potřeby k výtvarné tvorbě by měly být praktické, z vhodného materiálu, měly by umožňovat bezpečnou práci dětí, ale také splňovat estetickou kvalitu.

K výtvarným činnostem a akcím slouží i venkovní prostor v okolí školy nebo i mimo ni, který si vždy dle konkrétní situace upravíme.

Výtvarné pomůcky, materiály, nástroje jsou k dispozici všem dětem, jsou obměňovány dle jejich opotřebení. Výtvarné potřeby jsou doplňovány dle nových témat, výtvarných technik. Pedagog si zvolí vhodné místo pro výtvarnou práci, zvolí si i prostor pro uskladnění výtvarných potřeb, který je přehledný pro něj i pro dítě. Nejvhodnějším řešením se jeví speciální kufřík či krabice na výtvarné pomůcky pro každé dítě. Kufříky nebo krabice s výtvarnými pomůckami jsou umístěny přehledně na jednom místě - ve skříňce, na polici apod. Dítě si je vždy vezme a opět uloží na stejné místo. Ideálním případem je samostatná učebna pro výtvarné aktivity dětí.

Obdobně tomu může být i v případě výtvarných činností na zahradě školy nebo na jiném místě. Některé z výtvarných potřeb skladujeme v přístřešku školy, v dřevěných bednách nebo speciálně pro tyto účely určených kontejnerech apod.

Interiér i exteriér školy je vhodný vyzdobit výtvarnými pracemi dětí, ale i jinými výtvarnými díly (ilustracemi různých výtvarníků, fotokopie děl vybraných malířů z různých historických epoch včetně současného umění apod.). Prostředí školy by mělo být esteticky bohaté a napomáhat rozvoji představivosti, kreativity a estetického vkusu dětí.

Pedagog působící v mateřské škole má teoretické znalosti v oblasti historie a teorie umění, didaktiky výtvarné výchovy, má praktické zkušenosti s různými výtvarnými technikami, materiály, nástroji i dalšími pomůckami. Umožňuje dětem, aby získaly praktické výtvarné zkušenosti – v kresbě, malbě, modelování, v tvorbě prostorových děl atd. i teoretické znalosti v oblasti výtvarného umění (seznámení s vybranými uměleckými směry, osobnostmi, technikami, nástroji ...). Pedagog volí výtvarné činnosti a akce ve třídě i venku, a to pro jednotlivce, dvojice dětí, skupiny dětí i pro celý kolektiv. Volí takové činnosti, které rozšiřují schopnosti, dovednosti, poznatky dětí, a které odpovídají věku a individualitě dětí. Pedagog provádí i evaluační činnosti - hodnotí finální tvorbu dětí, sleduje individuální výtvarné pokroky dětí, monitoruje podmínky pro výtvarnou práci dětí. Pedagog rozšiřuje teoretické znalosti dětí v rámci motivačních her. Pedagog pokračuje v sebevzdělávání v oblasti výtvarného umění.

Dítě se setkává každodenně na různých místech s rozmanitými podobami umění, a proto by mělo získat možnost seznámit se blíže s výtvarnými tendencemi od staršího až po soudobé umění, střetnout se i s obory na hranici umění - architekturou či designem.

Každé dítě tvoří originálním způsobem. Malba, kresba i další výtvarné činnosti nabízejí možnost sebevyjádření se jinou formou než slovní a ve srovnání s dalšími aktivitami patrně nejvíce rozvíjejí fantazii a kreativitu dítěte.

Podle RVP PV vzdělávací nabídka v podobě integrovaných bloků umožňuje pedagogům konkrétní téma naplnit různorodými činnostmi (pohybovými, slovními, hudebními, atd.), což znamená, že výtvarné aktivity je vhodné propojit s dalšími aktivitami.

Důležitou součástí výtvarných činností dětí jsou i motivační hrátky, které dítě uvedou lépe do konkrétního tématu, seznámí ho s výtvarnými materiály, technikou apod. RVP PV předpokládá, že tato motivace nebude umělá, ale bude přirozeně vycházet z probíraného tématu (integrovaného bloku) či z nějaké situace.

4.1 CHARAKTERISTIKA OBORU VÝTVARNÉ VÝCHOVY V RVP PV

Výtvarné činnosti v oblastech RVP PV

Vzdělávací obsah je v RVP PV uspořádán do pěti vzdělávacích oblastí. Výtvarné aktivity prolínají různou měrou oblastmi RVP PV. Výtvarné činnosti jsou v RVP PV vyjádřeny v obecné rovině. Pedagogům tento příspěvek nabízí rozpracování výtvarných činností. Nabízí vhodná výtvarná témata, techniky, náměty a praktické ukázky dětských činností, stejně tak i témata k rozvíjení odborných znalostí pedagoga.

Vzdělávací cíle oboru výtvarná výchova pro předškolní dítě

Výtvarné činnosti jsou prostředkem naplňování rámcových cílů i celé řady cílů oblastních. Výtvarná výchova má své specifické cíle:

- rozvíjet fantazii, kreativitu;
- výtvarnou formou si osvojovat okolní skutečnost, vztahy mezi lidmi a věcmi i vzájemné souvislosti;
- rozvíjet elementární grafickou zručnost a výtvarné technické dovednosti;
- seznámit se s různými formami umění;
- rozvíjet estetický cit ke svému okolí (k předmětům denní potřeby ve vztahu k umění i přírodě).

Konkrétně jde o to, aby dítě:

- získalo schopnost vyjádřit své představy kresebnou i malířskou formou či formou modelování;
- zobrazovalo bez předchozího předkreslování a přímo kreslilo či malovalo na papír nebo jiný podklad a využilo celou plochu podkladu;
- bylo seznámeno s mícháním barev, nebálo se práce s detailem;
- získalo zájem o výtvarné umění, architekturu, design;

- naučilo se vnímat přírodní tvary, pracovat s přírodními materiály;
- nebálo se tvorby s atypickými materiály, pomůckami i nástroji;
- bylo seznámeno se současným uměním, vybranými umělci, výtvarnými směry.

4.2 OBLASTI RVP PV

V oblasti **„Dítě a jeho tělo“** je záměrem podporovat u dětí rozvoj pohybových i manipulačních dovedností, učit je sebeobslužným dovednostem a vést je k zdravým životním návykům a postojům. Zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky, podporování všech smyslů – především zraku a hmatu a rozvoj výtvarně technických dovedností (Hazuková, 2011).

Dítě na konci předškolního období by mělo zpravidla napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru a přizpůsobit jej dle pokynů, ovládat koordinaci ruky a oka při práci s výtvarnými pomůckami, materiály, nástroji (štetcem, dřívkem, nůžkami, barvami, apod.). Koordinovat pohyby těla s výtvarnými nástroji, pomůckami, materiály, ve zvoleném prostředí k výtvarné tvorbě či akci, nebát se pohybu a koordinace pohybů na zemi, v trávě, ve sněhu, pohybovat se ve dvojici či skupině dětí či si umět uklidit výtvarné pomůcky a materiál. V neposlední řadě se nebát pracovat s rozličnými materiály – papírem, látkou, vlnou, vatou atd., nebát se práce s odpadovým, zbytkovým i přírodním materiálem.

Rizikem zde může být omezování spontánních aktivit dětí, nevhodné prostory či podmínky k výtvarným činnostem, nedostatečné vybavení k tvorbě.

V oblasti **„Dítě a jeho psychika“** je záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické podporovat duševní pohodu, psychickou zdatnost a odolnost dítěte, rozvoj jeho intelektu, řeči a jazyka, poznávacích procesů a funkcí, jeho citů i vůle, stejně tak i jeho sebepojetí a sebenahlížení, jeho kreativity a sebevyjádření, stimulovat osvojování a rozvoj jeho vzdělávacích dovedností a povzbuzovat je v dalším rozvoji, poznávání a učení (Hazuková, 2011).

Dítě by mělo umět vyjádřit prostřednictvím výtvarné tvorby své pocity, zážitky, myšlenky, pracovat s ilustracemi – hovořit o zobrazeném motivu, výtvarném stylu, rozlišit obrazné symboly, projevit zájem o kreslený film, časopis, knihu apod. Také by se mělo učit

pozorovat a vnímat nové věci, uměleckými objekty, nebát se seznámit s rozmanitými materiály a tvorbou s nimi, vyjadřovat svou fantazii a představivost v tvořivých činnostech. Umět se samostatně vyjádřit výtvarným způsobem, umět se soustředit na výtvarný úkol – začít a dokončit výtvarnou činnost. Projevit radost ze setkání s uměním a akceptovat jeho různé podoby.

Rizikem zde může být chudé nepodnětné prostředí, slabá motivace, omezený přístup k výtvarným a obrazovým materiálům, málo příležitostí a prostoru k experimentování s výtvarnými materiály, málo příležitostí k exploraci nových přírodních jevů, uměleckých objektů, atypických materiálů, podkladů, nástrojů, nedostatek času a prostředků pro spontánní hry. Také nedostatek možností projevit vlastní prožitky a city výtvarným způsobem, nedostatek podpory a motivace dítěte v jeho výtvarných snahách, omezování dítěte v jeho individuálním pracovním tempu, málo podnětů k prožitkům, k estetickému vnímání.

V oblasti **„Dítě a ten druhý“** je záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v interpersonální oblasti podporovat utváření vztahů dítěte k jinému dítěti či dospělému, posilovat, kultivovat a obohacovat jejich vzájemnou komunikaci a zajišťovat pohodu těchto vztahů (Hazuková, 2011).

Dítě by mělo umět tvořit společně s druhým dítětem výtvarné dílo, dodržovat domluvená pravidla tvorby a hry, umět si rozdělit s druhým práci při společné tvorbě či výtvarné hře.

Riziko zde může být nevhodné prostředí nabízející málo možností ke společné tvorbě, akci, výtvarné hře, nedodržování dohodnutých pravidel při tvorbě, akci, hře.

V oblasti **„Dítě a společnost“** je hlavním cílem této oblasti seznámení dítěte se světem kultury a různými podobami výtvarného umění (Hazuková, 2011).

Dítě by mělo umět vyjádřit své představy pomocí různých výtvarných technik, umět využít různé materiály k výtvarné tvorbě. Nebát se používat atypické předměty a materiály a učit se vnímat umělecké a kulturní podněty.

Rizikem je nedostatek podnětů a příležitostí k rozvoji výtvarných dovedností dítěte a jeho estetického vztahu ke kulturním, uměleckým i přírodním hodnotám.

V oblasti „**Dítě a svět**“ se dítě seznámí prostřednictvím výtvarného projevu s místem a prostředím kde žije a učí se sledování proměn přírody i umění (Hazuková, 2011).

Dítě by mělo mít povědomí o rozmanitosti přírody, kulturních a dalších objektech v rámci výtvarných her, výtvarných činností, obrazových ukázek, esteticky vnímat okolí školy nebo okolního prostředí - formou výtvarných aktivit, instalací výtvarných děl či relikvů z výtvarných akcí.

Rizikem je nedostatek příležitostí vidět a vnímat pestrost přírody a okolního prostředí, málo podnětů a malá rozmanitost výtvarných aktivit vedoucí k estetizaci prostředí školy a jejího okolí, nevhodná a náročná témata, nedostatečné seznámení dětí s rozmanitými materiály, podklady, pomůckami určenými k výtvarným aktivitám nalezenými v přírodě, určenými k likvidaci, odpadu apod., pouze zprostředkované seznámení s okolím, přírodou, světem (www.rvp.cz).

4.3 POJETÍ VÝTVARNÝCH TECHNIK A POSTUPŮ RVP PV

Výtvarné techniky a postupy jsem rozdělila opět do jednotlivých oblastí RVP PV. Zejména jsem čerpala z metodického portálu, z kurikula RVP PV a z knihy „Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání“ (Hazuková, 2011).

V oblasti „**Dítě a jeho tělo**“ lze doporučit výtvarné techniky jako je kresba, malba, modelování, akční tendence (střídání různých nástrojů, podkladů, modelovacích hmot).

Jako téma se doporučuje postava a hlava člověka, zvířata a jejich těla, rostliny a jejich těla. Tvořit lze jednotlivě, ve dvojici či ve skupině.

Inspiraci k tvorbě lze hledat v akčním umění – umění body-artu (malba rukama, nohama, celým tělem otisky částí těla do písku, sněhu apod.) land-artu (kresba v přírodě přírodním materiálem – větvičkou do písku, kamenem nebo uhlíkem na beton) a umění pop-artu (postava a její proměny v průběhu staletí – ukázka různých stylů malby a kresby lidské postavy od pravěku až po současnost).

V oblasti **„Dítě a jeho psychika“** lze doporučit výtvarné techniky jako kresba, malba, prostorové práce, kombinované techniky, akční tendence, koláž, muchláž, asambláž, dekoláž, prostorové práce, empaketáž.

Jako témata lze zvolit svět pohádek, svět oblíbených hrdinů, hrajeme si na návrháře kostýmů, tvorba divadelní scény, vyzkoušet si ilustraci, seznámit se s komiksem, kouzelná zvířata, proměna věcí okolo nás, můj den, kryty a obaly. Také zobrazení člověka - jeho chování, jeho vlastnosti, pokus vyjádřit své emoce abstraktním výtvarným způsobem - barevné skvrny, linie, geometrické obrazce.

Tvořit se dá opět jednotlivě, ve dvojici či ve skupině a inspiraci lze hledat v ilustrativní tvorbě, grafickém designu, scénografii, tvorbě kostýmů, akčním umění – videozáznamy z tvorby umělců, fotozáznamy, videoart. Různé výtvarné směry abstraktního umění - akční malba, neoplasticismus, pop-art, kubismus apod.

V oblasti **„Dítě a ten druhý“** lze doporučit výtvarné techniky jako kresba, malba, koláž a prostorová díla. Tvořit se dá ve dvojicích, v různě početných skupinách, v kolektivu dětí.

Jako témata lze doporučit vytyčení vybraného umělce a jeho díla - seznámení a inspirace jím (příklad: akční malba – Jackson Pollock, pop-art – Andy Warhol).

Inspiraci lze hledat v objektovém umění, pop-artu a dalších směrech.

V oblasti **„Dítě a společnost“** jsou doporučovány techniky jako kresba, malba, koláž, prostorová díla, práce s textiliemi a přírodními materiály, tkaní. Tvořit se dá jednotlivě, ve dvojici i skupině.

Uplatnit lze témata jako např. tvorba masek, užitkových předmětů, korálků, keramiky - inspirace různými národy, cesta okolo světa, setkání různých ras aneb jsme bílí, černí i žlutí, cesta od pravěku až po současnost, lidé a jejich povolání, Vánoce, Velikonoce a další svátky.

Inspiraci lze čerpat v africkém umění, umění asijských národů i indiánském umění.

V oblasti **„Dítě a svět“** lze použít výtvarné techniky jako je malba, kresba, tvorba objektů a prostorových děl. Opět lze tvořit jednotlivě, ve dvojici, skupině či kolektivu.

Možná témata uplatnění mohou být můj dům a ostatní domy, strom a příroda během čtyř ročních období, barevné hry s věcmi a předměty aneb oživení starých předmětů nebo věcí určených k odpadu (příklad: malba starých bot, duhová lavička, barevné květináče apod.).

Inspiraci lze čerpat v objektovém umění, designu životního prostředí a architektuře, land-artu.

5 ARETÉ A TECHNÉ

Starověká antická filosofie přisoudila jména: **areté** – **nenučitelné vědění**, dobro, ctnost nebo cit pro aktuální situaci, a **techné** – **naučitelná dovednost** nebo znalost. Pod zorným úhlem dialektické souvztažnosti těchto dvou pojmů se odvíjí následující pohled do jedné dekády vývoje české výtvarné výchovy, tj. v době mezi přelomem let osmdesátých – devadesátých a počátkem 21. století.

5.1 VYMEZENÍ POJMŮ ARETÉ A TECHNÉ

Ze vzdělávacího pohledu je **techné vše, co se dá naučit do té míry**, aby to bylo užíváno dovedně, správně a účelně vzhledem ke stanovenému cíli. Obecně vzato, **techné** je určité schéma, které lze opakovaně uplatnit v určitém typu situací. Právě proto se dá učit, a proto má smysl se je naučit. To platí i v uměleckých předmětech. I v nich totiž učitel vede žáka k výběru určitých nástrojů (čím to budu dělat), k výběru způsobu jejich použití (jak to budu dělat), k výběru a uspořádání procedurálních kvalit příslušné umělecké činnosti (jak začnu, jak budu postupovat, jak skončím), k předjímání výsledné podoby (formy, vzhledu, tvaru) k němuž tato činnost má vést (jak by měl vypadat můj výsledek).

K plnohodnotnému poznávání prostřednictvím uměleckého zážitku však nestačí samotná **techné**, která by pouze opakovala známé a prověřené postupy, nezávislé na okamžité situaci (Slavík, 2005).

Při uplatňování výše uvedeného přístupu se profilují dvě hlavní polarity, které mají dialektickou povahu, tzn. jedna bez druhé nemůže existovat. Jde na jedné straně o důraz na osobitost dítěte (žáka, studenta), na straně druhé o zdůrazňování kulturního kontextu. Mezi oběma přístupy, které se v historii oboru projevují v rozmanitých podobách podle aktuální dějinné situace, se odehrávala a doposud odehrává řada polemik. Zpravidla se vztahují k evaluaci nebo učebním standardům a v detailech nabývají mnoha rozmanitých podob, avšak ve své hlubší podstatě se týkají stále téhož problému, který patří k příznačným rysům přítomnosti umění ve škole (Slavík, 1997). Je závažný nejen pro teorii výtvarné výchovy, ale též v obecně pedagogickém rozměru vzdělávací úlohy, protože úzce souvisí s celkovou koncepcí všeobecného vzdělávání. V jeho základech totiž snadno objevíme nezbytné polarity jakékoliv tvůrčí činnosti, má-li se stát předmětem učení.

Areté a techné spočívá v samotném jádru uměleckých aktivit pod vlivem kontrastu dvou protichůdných požadavků na pojetí umělecké výpovědi. Z jedné strany stojí potřeba respektovat navyklá percepční a stylizační schémata, která poskytují vnímateli uchopit různorodost světa. Ze strany druhé je položen úkol vyrovnat se s jedinečnou osobní zkušeností, která nemohla být znázorněna předem a která se neopakuje (Gombrich, 1985).

Zde spočívá jádro onoho nikdy neukončitelného sporu mezi **areté a techné**, o němž příznačně je napsáno: „**Že areté není učitelná, jako jsou učitelné techné**“ (Gadamer, 1994). Spočívá v míře inovace.

Jedinečným podnětem a nástrojem jsou všechny umělecké, tedy i výtvarné aktivity. Slouží jednak jako osobní výpověď, která zakládá dialog, jednak jako opora pro utváření zkušenosti prostřednictvím tvůrčího projevu a jeho poznávací reflexe. V tomto smyslu jsou umělecké aktivity jedním z klíčových prostředků pro utváření osobnosti.

5.2 TVOŘIVOST JAKO PŘEDPOKLAD ORIGINÁLNÍHO VYUŽITÍ TECHNIKY

Při definování pojmů tradičních či netradičních výtvarných technik se velice často setkáme také s pojmem tvořivost. **Tvořivost a být originální** jakoby určitým způsobem souviselo s užíváním **pojmů netradičních technik**. **Tvořivost směřuje k originalitě**, ačkoliv nelze tvrdit, že každý tvořivý úkon je zároveň originální. **Originalita pak přímo souvisí s netradičností, protože prokazuje velkou míru inovace.**

Počátky „pedagogického hnutí za tvořivost“ ve výtvarné výchově u nás jsou spjaty s osobností Jaromíra Uždila (1915 – 2006), vědce, výtvarníka a výtvarného pedagoga, který bezesporu patřil k zakladatelům moderní české výtvarné výchovy. Na přelomu 50. a 60. let, uvažoval již o dětské tvořivosti ve vztahu k výtvarné výchově a jejím specifickým možnostem, kterými může rozvoji tvořivých kvalit přispět. Seznamoval odbornou pedagogickou veřejnost s aktuálními poznatky, které přinesly především zahraniční výzkumy tvořivosti, stejně jako s vlastními pedagogickými názory, zkušenostmi a poznatky vlastního pedagogického výzkumu.

Tvořivost bývá řazena mezi schopnosti člověka, které je možno odhalovat, probouzet, posilovat a také rozvíjet po celý lidský život (Maňák, 1993, s. 87).

Období dalšího rozvoje a proměn pojmu „**tvořivost**“, stále patří k ústředním kategoriím teorie i praxe výtvarné výchovy. Po roce 1990 se zvýšila dynamika a pluralitní charakter oboru a v novém společenském prostředí vzrostly nároky na vědecké kvality jeho teorie. Značně se zvýšil počet vydávaných učebnic nebo metodických publikací pro výtvarnou výchovu (J. Slavík, ed., 1998).

Podstatou tvořivosti je proces, ne prostředek (Bean, 1995).

Na tradici české výtvarné výchovy, založené především na rozvoji tvořivosti dítěte, navazuje i artefiletika jako moderní pojetí výtvarné výchovy, které používá některé prostředky arteterapie (např. výrazovou hru, reflektivní dialog, sociokognitivní konflikt) a koncepci tvořivosti obohacuje a novým způsobem rozvíjí ve vztahu k osobnosti i výtvarné kultuře.

Novému hodnotícímu náhledu na vztah mezi tvořivou a výtvarnou dimenzí výtvarné výchovy věnoval pozornost J. Slavík (1997) i v souvislosti s uplatněním jejich expresivní dimenze. Podle H. Hazukové poukázal na skutečnost, že je u nás v posledních letech typické prolínání obou expresivních oborů – výtvarné výchovy a tvořivé dramatiky, které odpovídá specifickým trendům **vývoje expresivní výchovy**. Expresivita však tvoří pro oba obory společný rámec, v němž se mohou jejich jedinečné projevy potkávat (Slavík, 1997, s. 157).

Artefiletické pojetí výtvarné výchovy se dále rozvíjí v teorii i praxi, což dokládá celá řada publikací, např. J. Slavík (2001), V. Slavíková, J. Slavík, H. Hazuková (2000), V. Roeselová (2004), M. Fulková (2002), aj.

Pojetí výtvarné výchovy v současných programech všeobecného vzdělávání – rámcových vzdělávacích programech – akcentuje spolu s „**tvořivostí**“ rovněž „**komunikační zisky**“ tohoto vyučovacího předmětu, které souvisejí s jednou z původních forem mezilidského sdělování – formou výtvarnou (znakovou) (H. Hazuková, 2010, s. 84).

Tvořivost v dnešním světě je jedna z nejdůležitějších schopností pro lepší prosazení v životě. Konkrétní fakta a postupy se často mění rychleji, než stihneme naučené vědomosti uplatnit. Kreativní myšlení vytváří základnu pro obratné přizpůsobení se novým podmínkám, zároveň umožňuje rozmanité a zábavné trávení času. **Tvořivostí nejsou obdařeni jen vyvolení, ale disponuje jí každý, rozdíly jsou jen v její úrovni.** Někdo je

tvořivý více, jiný méně. Malé děti bývají mimořádně nápadité a tuto dovednost je třeba podporovat a rozvíjet také během všech činností v mateřské škole i mimo ni, v rodině a všude tam, kde děti tráví čas (Fichnová, Szobiová, 2012).

Závěrem jeden citát, který krásně vystihuje daný pojem: **„Tvořivost je známý pojem, který se však zvláštním způsobem vymyká uchopení“** (David Fontana).

EMPIRICKÁ ČÁST

6 VÝZNAM EXPERIMENTÁLNÍCH TECHNIK V DĚTSKÝCH VÝTVARNÝCH ČINNOSTECH SPONTÁNNÍCH A UČITELEM NAVOZENÝCH

Za **spontánní** (samovolný, neřízený) **dětský výtvarný projev** lze považovat výtvarnou činnost, která není vychovatelem rodičem, učitelem, ani přímo a záměrně vyvolána či řízena. Jde tedy o situaci, kdy počáteční impuls k projevení se výtvarnou formou vzniká z vnitřní potřeby dítěte reagovat tímto způsobem na vnější a vnitřní podněty (Hazuková, Šamšula, 2005).

Oproti tomu za výtvarné **projevy navozené** lze považovat činnosti, které jsou různě řízené. Počáteční impuls dítěte nevzniká z jeho vnitřní potřeby, ale z již nabízených výtvarných činností a technik.

Učitelé by měli respektovat fakt, že výtvarné aktivity, které dětem při výuce nabízejí (tedy záměrně navozují, případně vědomě vedou), nemohou být činnostmi zcela spontánními. Mohou se jim blížit tím, že výběrem a zadáním úkolu reagují na potřeby a zájmy dětí, jejich zážitky, životní zkušenosti, představy, které jsou současně i předpokladem úspěšného řešení úkolu (Hazuková, Šamšula, 2005, s.49).

Význam experimentálních technik v dětských výtvarných činnostech je nejen z vývojového, ale i z výchovného hlediska zásadní. Setkáváme se, zvláště ve starší odborné literatuře, s více domněnkami a názory.

Podle J. Piageta má dětská kresba souvislost s vývojem poznání. Považoval ji za formu sémiotické funkce (tzn. funkce týkající se znaků, jejich systémů a s nimi spjatých významů). Podobnost dětské kresby se symbolickou hrou spatřoval v tom, že je, stejně jako hra, provázena funkční libostí, má cíl sama v sobě. S obrazovou představou má kresba společnou snahu napodobit skutečnost (Piaget, Inhelderová, 1968).

Podle J. Uždila začátky kreslení souvisejí, podobně jako počátky mluvy, s vývojem dítěte, se vznikem osobnosti, který je podmíněn oddělením se od primárního stavu, v němž subjektivní i objektivní zcela splývá. Jsou přirozeným projevem dítěte, projevem potřeby seberealizace, přirozeným vývojovým, specificky lidským způsobem osvojování světa v interakcích s ním (Uždil, 1974).

Spontánnost můžeme podpořit při následné interpretaci prožitku tvorby, při dialogu s dětmi o jejich pocitech a zážitcích. Elfriede Pausewangová v úvodu publikace **100 her k rozvoji tvořivosti v předškolním a mladším školním věku** dodává: „Abychom vzbudili a podpořili v dítěti tvořivost, musíme mu dávat úkoly rozvíjející jeho představivost, podněcující jeho fantazii a posilující jeho odvahu ke změně“ (Pausewangová, 1992, s. 5).

V předškolním vzdělávání lze uplatňovat obě formy činností, jednak spontánních, a to při volných hrách, kdy si dítě samo volí svoji činnost včetně výtvarného pojetí, tak činnosti učitelem navozených, při jeho záměrném působení na dítě, a tím dosažení určitého cíle ve vzdělávací oblasti. Pokud pedagog dojde k zážitkovému pojetí výtvarné výchovy i v navozených činnostech, tak dle mého názoru, je dítě natolik motivováno, že je již zanedbatelný rozdíl mezi činnostmi navozenými či spontánními a u dítěte převládá hlavně zážitek z jeho tvorby.

6.1 KAZUISTIKA POUŽITÍ EXPERIMENTÁLNÍCH ČINNOSTÍ SPONTÁNNÍCH I NAVOZENÝCH

Pod pojmem **kazuistika** si lze představit popis a výklad konkrétních případů. Vytvoření kazuistiky můžeme zařadit do diagnostické etapy, která je zaměřena na zjištění a hledání příčin, poznatků, které vedly k určitému problému či poznání. K cílené diagnóze se dospěje na základě záměrných rozhovorů s jedincem a z různých šetření. Na základě zjištěných poznatků lze vytvořit kazuistiku.

Kazuistika

Pro kazuistiku použití experimentálních technik spontánních a navozených využijeme tvořivost mé dcery.

Jméno dítěte: Valentina

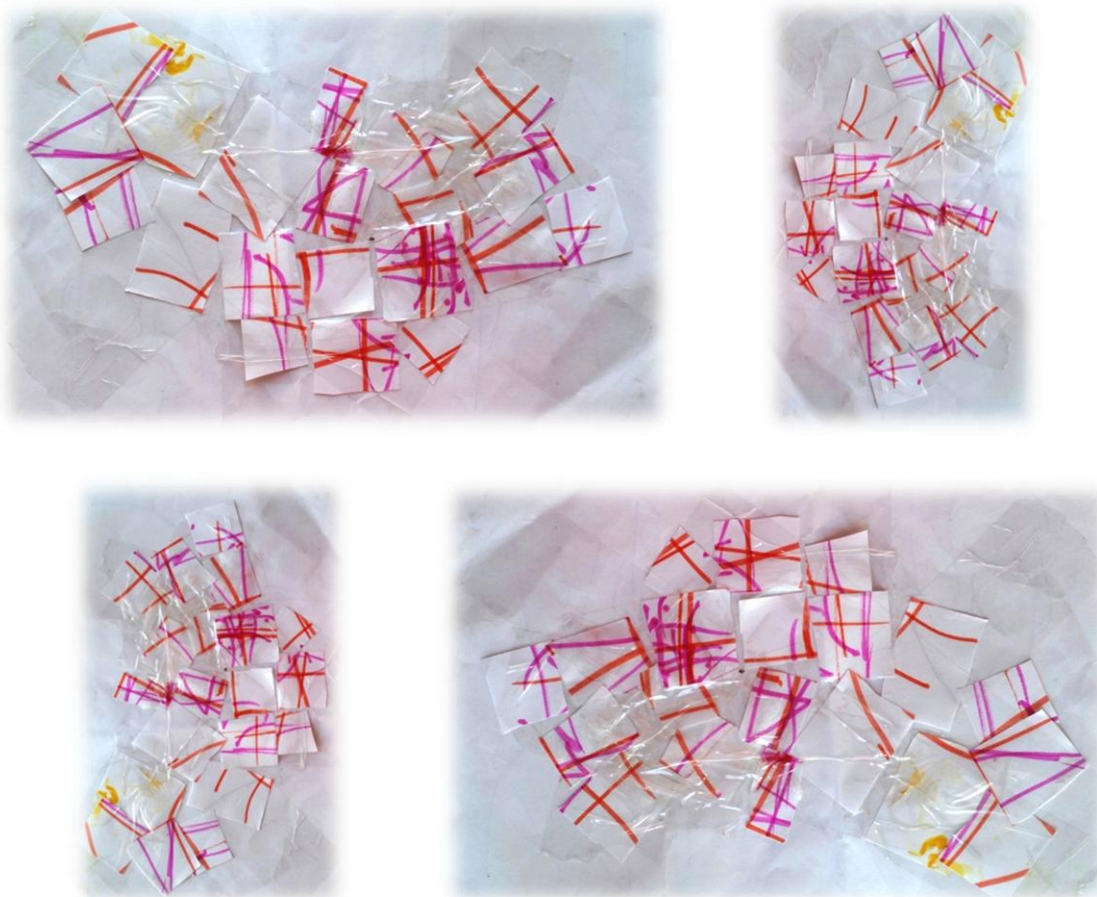
Věk dítěte: 6 let

Stručná charakteristika studie:

Zjištění rozdílů mezi použitím experimentálních technik spontánních a navozených, jejich přínos pro osobnost dítěte. Stručný popis činností a ukázka výsledného artefaktu. Závěrem zhodnocení činnosti a reflexe.

6.1.1 POPIS SPONTÁNNÍ ČINNOSTI

V odpoledních hodinách se dcera odebere do pokojíčku a říká: „Mami, prosím, sem teď nesmíš!“ Její rozhodnutí akceptuji. Po půl hodině přijde sama za mnou do kuchyně a říká: „Mami, něco jsem vymyslela, co bychom mohly dělat s dětmi ve školce“ a ukazuje výsledný artefakt.

Obr. 1 až 4 - Spontánní činnost dítěte

Reflektivní dialog s dítětem:

Při popisu svého výtvoru Valinka oznámila, že chtěla dělat puzzlíky, které by se pak mohly zase skládat. Měla, ale málo času, tak je přilepila lepicí páskou, kde se jí vzápětí objevilo kuře s ocáskem, které se mění při dopadu světla. Při otočení obrázku vidí duhu a při dalším natočení létající bumerang. Na svůj výtvor byla náležitě pyšná a zdůrazňovala, že i tohle bychom mohli dělat ve školce s dětmi. Jen chtěla ještě použít vodové barvy, ale vzhledem k tomu, že je nemohla najít, zvolila fixy. Při otázce, jaký byl původní obrázek, bylo řečeno, že nic, jen čmáranice, chtěla prostě vytvořit rychlé puzzle pro děti.

6.1.2 POPIS ČINNOSTI NAVOZENÉ

Má dcera chodí do mateřské školy, kde pracuji, proto jsem využila k motivaci náš roční plán – Rok s nezbednými skřítky.

Očekávané výstupy

- rozvoj představivosti a fantazie;
- rozvoj soustředěnosti a logického myšlení;
- rozvoj komunikativních verbálních dovedností v rámci výtvarné komunikace o obrazu, ilustraci apod.;
- rozvoj umění zobrazovat a vyjádřit své prožitky, pocity výtvarnými prostředky.

Motivace

Ve školce vládnu skřítki. Každý skřítek je jiný, některý je nezbeda někdo zas dobrák, někdo má rád sladké, jiný zas slané. Prostě máme ve školce samé malé skřítky, kteří jsou našimi průvodci celým školním rokem. Jak by sis představila svého skřítku? Jak by asi vypadal? Dokážeš si takového skřítku namalovat?

Technika: kresba, malba.

Pomůcky: fixy, vodové barvy, papír formátu A3, kelímek na vodu, hadr.

Fáze výtvarné činnosti:

- fixem vytvoření si svého skřítku, dle vlastní fantazie;
- použití vodových barev k zbarvení zvolených ploch;
- pojmenování si skřítku a popis jeho vlastností.

Reflektivní dialog

Bylo snadné si představit svého skřítku? Máš již pro svého skřítku jméno? A jaké vlastnosti má tvůj skřítek? Na obrázku je vidět více skřítků, to jsou kamarádi?

Obr. 5 - Navozená činnost dítěte

Reflektivní bilance

Valentinka začíná popisovat svůj obrázek. Největší skřítek je skřítek Mlsík. Další dva, jsou skřítki Sluníčko. Mlsík kouzlí, aby bylo krásné modré nebe. Menší skřítek Sluníčko posílá svoji kouzelnou moc sluníčku, aby pěkně svítilo a ten druhý skřítek Sluníčko, pomáhá svými kouzly stromu, aby dobře rostl. Všichni skřítkové jsou kamarádi a starají se o přírodu.

Dílčí závěr

Při spontánní činnosti Valentinky bylo vidět její velké nadšení, radostné emoce, které projevovala při ukázce své výtvarné činnosti. Hrdě oznámila, že vyrobila něco pro děti do školky, co bychom mohli všichni společně také tvořit. Její prožitek z tvorby byl

velmi silný a nikterak řízený. Oproti činnosti navozené, kde byla část výtvarné činnosti řízena, radostné emoce přicházely postupně, a to díky vhodně zvolené motivaci. Ze začátku nejevila příliš zájem, ale jakmile jsme se dostaly do fantazijního světa skřítků, začala vnímat slova a dostávat se do děje. Postupně přecházela řízená činnost v činnost navozenou, ve které dostala Valentinka velký prostor vyjádřit své fantazijní představy.

Závěrem lze říci, že při plnění řízené činnosti v praxi MŠ lze vědomě pracovat se spontánními činnostmi dětí. Například ponechávat prostor mezi činnostmi navozenými nebo navozenou činnost postupně nechat přecházet ve spontánní. Výtvarné činnosti se tak mohou podobat přirozené dětské hře.

7 STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR S UČITELKAMI MŠ HORNÍ BŘÍZA

Metodou sběru dat byl zvolen strukturovaný rozhovor. Gavora (2006, s. 88) uvádí, že tento typ rozhovoru je do jisté míry svázaný, tím je dodržena tematická koncentrace a zefektivňuje se sběr dat v porovnání s nestrukturovaným rozhovorem. V rámci tohoto typu byla možnost jasně formulovat otázky a vést respondenty směrem, který si stanovíme a promyslíme. Minimalizovalo se tím riziko nejasně položené otázky či vymyšlení otázky následující.

Pro strukturovaný rozhovor byla vybrána konkrétní mateřská škola – Mateřská škola Horní Bříza. Tato mateřská škola má 4 třídy, z toho jedna je speciální a jedna třída se nachází na nedalekém odloučeném pracovišti. Kapacita celé školy je 90 dětí. Byly osloveny učitelky ve všech třídách a cílem bylo zjistit, do jaké míry využívají výtvarné techniky ve svém plánování činností s dětmi a jaké techniky převládají. Jako tazatel jsem postupovala dle připravených otázek a zaznamenávala jsem si odpovědi respondenta. Závěrem jsem požádala o ukázkou daných prací, případnou fotodokumentaci.

Otázky strukturovaného rozhovoru:

1. S jakými obory vzdělávání propojujete výtvarnou výchovu?
2. Jak často zařazujete výtvarné techniky v týdenním plánu?
3. Jaké výtvarné činnosti jste realizovali za tento školní rok? (námět, téma)
4. Které techniky jste použili k vyjádření daných námětů?
5. Kde hledáte inspirační zdroje, kde jste se o daných technikách dozvěděli?
6. Kterou výtvarnou techniku používáte nejraději?
7. Můžete mi poskytnout případnou fotodokumentaci?

Oslovila jsem 4 třídy, celkem 7 respondentů – učitelek, z toho mi odpovědělo a zpětnou vazbu poskytlo pouze 5 respondentů.

Resp. č. 1

1. Do výtvarných činností se prolíná všech 5 vzdělávacích oblastí RVP PV, dítě a jeho tělo, dítě a ten druhý, dítě a jeho psychika, dítě a společnosti a dítě a svět.

2. Výtvarné techniky zařazují do týdenního plánu alespoň 1x týdně, pro celou třídu jedno téma nebo projekt. Individuálně mohou děti volit výtvarné aktivity dle svého zájmu a potřeb každý den.
3. Náměty výtvarných prací doplňují týdenní plán, který vychází z tematických okruhů ŠVP, TVP a prožitků dětí, jejich potřeb vyjádřit své zážitky. Techniky viz. otázka č.4.
4. Kresba voskovým, suchým pastelem, fixem, tuší kolorovanou pastelem, barvou, fixem, křídou. Malování prstové, temperové barvy, akvarel, štětce, prsty, houbičkou. Koláže z papíru (mačkaného papíru, vytrhávaných, stříhaných částí,...), textilu, přírodnin. Hry s barvami, otisky barevných ploch, přírodnin, kresba do vlhkého podkladu, rozfoukávání. Plošné a prostorové vytváření, mozaiky, stavebnice (dle předlohy, dle fantazie), tangram. Výtvarné využití odpadového materiálu (víčka, roličky, PET, lahve,...). Modelování, plastelína, keramická hlína, písek, dále frontáž např. přírodnin.
5. V rámci studia SŠ a VŠ, semináře DVPP, odborná literatura, publikace TOPP, časopisy např. Kreativ, Praktická žena, dětské časopisy, pořad Šikulové, internet, výměna zkušeností s pí. učitelkami z jiných MŠ.
6. Oblíbenou technikou je suchý pastel a práce s odpadovým materiálem. Nutno volit pro naši speciální třídu techniku, kterou děti zvládnou vzhledem ke svým specifickým schopnostem.
7. Některé práce jsou nafoceny na stránkách MŠ, trojrozměrné práce si děti odnášejí průběžně domů.

Resp. č. 2

1. Výtvarná výchova se prolíná všemi oblastmi a nemusí se jednat pouze o praktické činnosti dětí, ale i estetické vnímání.
2. Jedenkrát týdně jako hlavní náplň řízené činnosti, individuálně podle zájmu dětí při ranních hrách a odpoledních činnostech.
3. Kresba, malba, koláže s papírem a textilem, modelování, zapouštění do vlhkého podkladu. Náměty volíme přiměřené schopnostem dětí ve speciální třídě.
4. Konkrétně v poslední době koláž – kos na stromě a had z hlíny.

5. V odborné literatuře a internetu.
6. Malbu a koláže, ale ráda hledám a zkouším nové techniky a postupy, např. koláž s těstovinami.
7. Práce jsou nafoceny na stránkách MŠ.

Resp. č. 3

1. Je to různé, např. hodně s hudební výchovou, jazykové rozcvičky a také při vyprávění pohádek či příběhů k většímu prožitku děje a větší názornosti.
2. Maximálně 2x týdně + grafomotorika.
3. Malba, kresba, malování temperou, prstovou barvou, vodové barvy, křídly, fixy.
4. Lepení vlny na ovečku, lepení krajky na papír – kraslice, papírové tácky na adventní věnec, lepení těstovin na šišky – téma zvířátka z lesa, malba pravým uhlím na velký papír (společná práce peklo), roztírání nastrohané křídly papírovým kapesníčkem na papírové ovoce (jablka, hrušky, švestky) + dolepení skutečné větvičky s listem – podzim na zahradě. Lepení barevných gumiček na list našeho duhového stromu jako kraslice, malba vodovými barvami.
5. Internet, dětské tvoření, Portál, výtvarné knihy, semináře.
6. Klasické vodové barvy a prstové barvy. Ráda pracuji s recyklovaným materiálem – PET lahve, papírové ruličky, víčka atd.
7. Fotodokumentace na stránkách MŠ.

Resp. č. 4

1. Propojuje se s pohybovým, hudebním, jazykovým vzděláváním.
2. Jednou až dvakrát týdně.
3. Malování akvarelem – čerti – přes vosk, inkoust + použit zmizík na oblohu. Malování hustou barvou (prstové, tempera) – čepice, kočičky. Kreslení pastely – suchý, voskový,

dále křídami, polokřídami, fixy. Koláže z listů – kolektivní práce, dokreslování. Rozkvetlá louka – kolektivní práce, prstové barvy. Kreslení fixem na polystyrén – řetěz na zahradu.

4. Kresba, malba, koláž, otisk.
5. Tematické knihy, školení, časopisy – Informatorium, Dekor, Tvořivý Ámos.
6. U malých dětí prstové barvy, suchý a voskový pastel.
7. Fotodokumentace na stránkách MŠ.

Resp. č. 5

1. Se všemi obory vzdělávání.
2. Hlavní činnost 1x týdně, průběžnou každý den (modelování, hra s pískem, grafomotorika, hra s barvou, střídání stylů,...).
3. Kresba tuší, kresba fixem. Jaro – otiskování různých materiálů a tvarů, stříkání barvy a dokreslování na netkanou textilii. Vesmír – vosk a přetírání vodovou barvou. Jaro – otisk vlny.
4. Kresba, malba, otisk, frontáž, experimentální techniky.
5. Školení, dříve z knihy „Velká kniha pro malé mistry“, vlastní nápady.
6. Nemám vyhraněnou techniku.
7. Fotodokumentace na stránkách MŠ.

Dílčí závěr:

Závěrem lze říci, že výtvarná výchova se většinou prolíná všemi vzdělávacími oblastmi a výtvarné techniky jsou řazeny pravidelně 1x týdně, nepravidelně 2x týdně. Nejčastěji jsou využívány tradiční techniky, jako je malba a kresba. Z netradičních technik se objevují především: kombinované techniky, koláž, frotáž a otisk. Experimentální technika se nevyskytuje. Inspirace je hledána v různých časopisech a někdo využívá internet. Poskytnutá fotodokumentace v seznamu obrázků.

8 VÝTVARNÉ TECHNIKY V PRAXI MŠ

V praktické části je navrženo a zpracováno 5 námětů výtvarných a motivačních aktivit s dětmi v MŠ. Jejich názvy jsou přizpůsobeny názvům plánovaných integrovaných bloků v MŠ a jsou v souladu dnešnímu pojetí výtvarné výchovy v předškolním vzdělávání.

8.1 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „LEDAŘI“

Východiska (kulturní kontexty)

- z oblasti metodologie: zkoumání ledu;
- z oblasti umění: expresionismus (Nolde Emil).

Očekávané výstupu podle RVP PV

Dítě a jeho tělo:

- podporování rozvoje všech smyslů - především zraku a hmatu;
- zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka.

Dítě a jeho psychika:

- jazyk a řeč – osvojení si formy výtvarného sdělení;
- poznávání – posilování radosti z objevování, rozvoj smyslového vnímání, tvořivosti, paměti;
- sebepojetí - rozvoj umění zobrazovat a vyjádřit své prožitky, pocity výtvarnými prostředky.

Dítě a ten druhý:

- rozvoj spolupráce a kooperace (pozn. při přenášení ledu, pozorování a měření doby tání).

Dítě a společnost:

- získání pozitivního vztahu k umění.

Dítě a svět:

- sledování proměn přírody, umění.

Cílová skupina: děti ve věku 3 - 6 let.

Motivace

Téma měsíčního integrovaného bloku „Ledové království“ si vyžádaly samy děti. Byl a stále je velmi oblíbeným filmem pro děti. Na ledové království si hrají dodnes. Tak jsme všichni v lednu začali ledem a s „ledaři“. I přesto, že všechny děti pohádku O ledovém království znají, začalo se čtenou formou pohádky, kde celé království pokrýl led, o který se starali ledaři. Kde se bere led, jak vzniká, kde všude se může vyskytovat a proč? To vše jsme chtěli zjistit.

Ve školce nás navštívila ledová královna, která nás přivítala v ledovém království a přinesla s sebou kusy ledu.

Hlasová a mluvní rozcvička

Ledaři dodali jeden den před lednem v poledne do skladu dva kýble ledu, další led dodají do doby dohledné.

Výzkumníci – pokus s ledem

- Z čeho vzniká led? (zkoumání vody)
- Jaký je led? (vnímání dotykem)
- Pozorování tání ledu a jeho zanechané stopy.
- Zaznamenávání pokusu – doba tání.

Do sklenic s horkou, studenou, normální, slanou a sladkou vodou, jsme postupně vhazovali kostky ledu od ledové královny, které byly obarvené pomocí potravinářského barviva. Pozorovali jsme, co se bude dít, jak rychle se led rozpustí, kde všude se objevuje barva a co to s barevným ledem udělá. Také jsme zkoumali jeho zanechané stopy při procesu tání.

POKUS S LEDEM

VODA	START	KONEC	DOBA
1. NORMAL	0:00	4:55	2
2. SLANA	0:18	10:36	4
3. SLADKA	0:31	10:36	3
4. HORKA	0:45	1:56	1
5. STU DENA	0:38	18:20	5

Obr. 6 až 7

Obr. 8 až 11

Pohybová hra – najdeme si svoji ledovou kru

Pohybová hra na principu hry „Škatulata, hýbejte se“. Děti si vždy po zaznění určitého signálu musí obsadit svoji ledovou kru.

Relaxace

Děti leží na koberci, odpočívají při poslechu hudby s tekoucí vodou a praskáním ledu, kde se nechají unášet představami z dané relaxační hudby.

Výtvarná činnost 1

a) motivace

Představme si, že ten veškerý led, který jsme pozorovali, se nám roztaje a na připraveném papíře zanechá svoji stopu.

b) zadání

- Nakreslete si svůj tající led.
- Zkuste zachytit jeho proces tání.
- Z pokusu jsme viděli, že mění i odstín modré barvy, pokuste se to zachytit.
- Zvolte si formát papíru dle Vaší představy o množství ledu.
- Použijte na to temperové či vodové barvy dle Vaší volby.

Technika: malba temperovými či vodovými barvami, dokreslování detailů voskovkami.

Pomůcky: temperové barvy, vodové barvy, štětce dle volby, kelímek s vodou, voskovky, čtvrtky A4 nebo A3.

Reflektivní dialog

Dokázaly jste si představit tající led? Bylo to pro vás snadné? Co vše jste viděly ve svých představách? Líbila se vám tato činnost?

Obr. 12

Výtvarná činnost 2

a) motivace

Tanec na ledové kře. Již umíme přeskakovat z jedné ledové kry na druhou a hledat si tu svoji. Ale jelikož nás brzy čeká náš ledový ples, tak se musíme ještě připravit a naučit ledový tanec – valčík.

b) zadání

- Vytvoření ledové kry.
- Velký formát papíru, práce po skupinách.
- Otisk různých materiálů.
- Zvolení barev a materiálů, které se budou používat.
- Vytvoření si představy nad mrznoucí vodou a vytvářením ledu, dle našeho pokusu.
- Použití tiskařské barvy a tuše.

c) fáze výtvarné činnosti

Ledová iluze

Na velké formáty papíru děti libovolnou pomůckou, kterou měly možnost si vybrat, otiskují pomocí tiskařské barvy (různé odstíny barev) vybraný materiál. Dle jejich fantazie a představy, si vytváří strukturu ledu – iluzi.

Ledová kra

Po zaschnutí hledáme společně na každém archu papíru tři body, které nám pomohou vytvořit rovinný útvar – trojúhelník. (Využito při práci s rovinnými útvary – rozvoj předmatematické dovednosti). Po spojení bodů získaly děti trojúhelník a pomocí nůžek daný tvar vystřihly.

Ledový ples

Při hudební chvilce a přípravě na náš ledový ples, jsme využili ledové kry k nácviku valčíkových tanečních kroků. Vytvořili jsme dvojice dětí a každá dvojice obsadila jednu ledovou kru, která jim krásně ukazovala tři strany = 3 doby pro nácvik valčíkových kroků.

Technika: otisk různých materiálů, stříhání tvarů.

Pomůcky: tiskařská barva, tuš, molitanové válečky, houbičky, různé materiály k otisku dle volby, nůžky, pravítko, velký formát papíru – balicí papír.

Reflektivní dialog

Podle čeho jste volily materiál k otisku? Jakou představu jste si vytvořily o struktuře ledu (mrznoucí voda)? Proč jsme využily trojúhelníkový tvar kry pro nácvik valčíku? Bylo to pro vás poprvé, tancovat ve dvojici a učit se valčík? Líbilo se vám to? Jaký zážitek se vám líbil nejvíce?

Obr. 13 až 14

Obr. 15 až 16

Ledový palác

Děti byly rozděleny do skupin a každá skupina si chtěla postavit pomocí papírových krabic, které si předem obarvily, a dřevěných kostek, svůj ledový palác. Po dokončení stavby nám svůj palác představovaly a odpovídaly na naše otázky, jako např. co se jim na stavbě nejvíce líbí nebo co pokládaly za těžké, jak se jim společně pracovalo atd. Pro rozvoj zrakového vnímání a paměti jsme využili Kimovy hry. Jako správný stavitel by měla mít každá stavba plánek. Pro rozvoj prostorové inteligence jsme vyzkoušeli transformovat prostorovou dimenzi do rovinné a děti si vytvářely plán pro svůj palác. Dle plánu jsme opět zkoušeli Kimovy hry, ale již byla ztížena obtížnost. V rámci dalších dnů měly děti možnost, dle vlastní fantazie a představivosti, dokreslit si pozadí paláce.

Technika: malba, kresba, lepení, stříhání, obalování alobalem.

Pomůcky: temperové barvy, štětec, nůžky, voskovky, pastelky, lepidlo, krabice, alobal, velký formát papíru, pravítko.

Reflektivní dialog

Jak se vám pracovalo ve skupině? Cítily jste se dobře při spolupráci s ostatními kamarády? Bylo pro vás snadné nebo těžké zakreslit plánek vaší stavby? Co se vám na stavbě nejvíce líbí?

Obr. 17 až 20

Výlet: Zakořením našeho ledového „šílenství“ byla návštěva zimního stadionu s možností bruslení – ledová plocha.

Obr. 21 až 22

8.2 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „LETEM SVĚTEM“

Východiska (kulturní kontexty)

- Land-art (Jacek Tylicki, Ladislav Novák);
- explosionalismus (Vladimír Boudník);
- akční malba (Jackson Pollock).

Očekávané výstupy podle RVP PV

Dítě a jeho tělo:

- podporování rozvoje všech smyslů;
- rozvoj výtvarně technických dovedností;
- zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka.

Dítě a jeho psychika:

- jazyk a řeč – rozvoj komunikativních verbálních dovedností v rámci výtvarné komunikace o obrazu;
- poznávání – posilování radosti z objevování, rozvoj smyslového vnímání, tvořivosti, paměti;
- sebepojetí - rozvoj umění zobrazovat a vyjádřit své prožitky, pocity výtvarnými prostředky.

Dítě a ten druhý:

- rozvoj kooperativních dovedností v rámci výtvarných aktivit dětí.

Dítě a společnost:

- získání pozitivního vztahu ke kultuře a umění.

Dítě a svět:

- seznámení se prostřednictvím výtvarného projevu s místem a prostředím, kde dítě žije.

Cílová skupina: děti ve věku 3 - 6 let.

Motivace

Měsíční integrovaný blok pod názvem „Letem světem“ se věnuje různým rozdílům na naší zeměkouli. Od globusu, přes mapy, hory, roviny, oceán, louky, silnice, cesty, atd. až po pěšiny. Podle mapy a pomocí různých cest se dostaneme o prázdninách na výlet či dovolenou a zase zpátky domů.

Říkanka – Co to je?

Co to je za zvláštní míček s barevnými obrázky?

Města malá jak puntíček, řeky – modré provázky.

Horám nejvíc sluší hnědá, oči září úžasem!

A kdo pátrá a kdo hledá, projde si svět s globusem.

Kdepak asi Česko leží? Koukneme se do mapy.

Najdi Prahu, má sto věží, leží v srdci Evropy.

Můžeš projít lesy, louky, vesnice a mnoho měst.

Mapy, to jsou obrázky, co ukážou Ti každou z cest.

Také se dotkneme tématu interkulturní vzdělávání, kde poznáváme kamarády z různých zemí. Zjišťujeme a popisujeme rozdíly, hrajeme si na kamaráda z jiné země. Jak se asi domluvíme, když nemluví česky? Zkusíme se neverbálně domluvit.

Při povídání si o cestách a ukazování si na mapách různé směry, dojdeme až na cestu k nám do školky. Začínáme si popisovat cestu, silnici, která vede k nám. Co na ni vše shledáme? Děti odpovídaly kamínky, písek, čáry, díry, trávu atd. Chodí se Vám po ní hezky? Pojdme se ven podívat. Před školkou jsme pozorovali různé nerovnosti a díry. Děti, chtěly byste si tu naši cestu opravit a udělat hezčí? Děti s nadšením souhlasily a tak jsme se pustili do práce.

Pohybová hra – Zdoláváme nerovnosti cest

Pomůcky: lavičky, žíněny, molitanové kostky, destičky, díly švédské bedny, obruče.

Hlavní činnosti: z pomůcek sestavit „nerovnou cestu“. Kolem laviček poskládat molitanové kostky a destičky a přes ně položit žíněny. Doplnit obručemi do volných míst.

- Chůze vpřed po dráze;
- pomalá chůze vzad po dráze;
- plynulý běh vpřed po dráze;

- plazení po dráze;
- chůze – slalom – mezi obručemi.

Výtvarná činnost

a) motivace

Pojďme zkrášlit naši cestu, která nás zavede do školky.

b) zadání

- Vybereme si odstíny barev, se kterými chceme pracovat.
- Příprava a míchání naředěné barvy vodou do kyblíku.
- Vyhledáme nerovnosti, které chceme skrýt.
- Dle vlastní fantazie vléváme barvy do děr a nerovností na cestě.
- Vytvořte si představu o výsledném artefaktu, případně dokreslete vaši představu.
- Při činnosti je důležitá spolupráce.

c) fáze výtvarné činnosti

Míchání barev

Dle vlastního výběru si dítě vybere barvu a nalije do připravené nádoby vodu s daným odstínem barvy. Důkladně promíchá.

Hledání nerovností

Jdeme se podívat na cestu a hledáme, ukazujeme si, co se nám nelíbí, co bychom chtěli vylepšit.

Společné zkrášlování

Vléváme barvy do různých děr a nerovností. Nutná spolupráce.

Technika: akční malba.

Pomůcky: temperové barvy, vodu, nádoby na barvy, malířské štětce (pro dotváření představy), klacík na míchání barev.

Reflektivní dialog

Tvořily jste rády venku? Co se Vám na této činnosti nejvíce líbilo? Přišlo vám to snadné nebo obtížné? Chtěly byste udělat barevnější i další cesty?

Obr. 23 až 30

8.3 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „INDIÁNI“

Východiska (kulturní kontexty)

- Body-art (Yves Klein);
- konstruktivismus – otisk geometrických tvarů (Kazimír Malevič).

Očekávané výstupu podle RVP PV

Dítě a jeho tělo:

- podporování rozvoje všech smyslů - především zraku a hmatu;
- zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka;
- rozvoj výtvarně technických dovedností.

Dítě a jeho psychika:

- jazyk a řeč – rozvoj komunikativních verbálních dovedností v rámci výtvarné komunikace o obrazu apod.;
- poznávání – posilování radosti z objevování, rozvoj smyslového vnímání, tvořivosti, kreativity, paměti;
- sebepojetí - rozvoj umění zobrazovat a vyjádřit své prožitky, pocity výtvarnými prostředky.

Dítě a ten druhý:

- rozvoj kooperativních dovedností v rámci výtvarných aktivit dětí.

Dítě a společnost:

- seznámení se světem lidí, kultury, umění - s jeho rozmanitostí po celém světě.

Dítě a svět:

- sledování proměn přírody, umění.

Cílová skupina: děti ve věku 3 - 6 let

Motivace

Náš školní rok je ve znamení indiánů. O indiánech si povídáme, čteme různé příběhy, hrajeme si na indiány, oblékáme se jako indiáni, zkrátka celou řadu činností a aktivit na toto téma. Jelikož se blíží naše indiánská školka v přírodě, tak se na ni musíme také připravit jako správný indián. Mohou mít indiáni nějaký speciální pozdrav? A kde vlastně indiáni bydlí?

Indiánský pozdrav – FUNGE ALAFIA

Funge alafia Libérie

Mírně

Funge a-la-fi-a asche asche, funga a-la-fi-a,
asche asche

1 takt: Prsty obou rukou ukážeme na čelo a poté předpažíme dlaněmi vzhůru
2 takt: Ukážeme na ústa a předpažíme
3 takt: Ukážeme na srdce a předpažíme
4 takt: Zkřížíme ruce na prsou a předpažíme

Zkusíme společně s dětmi najít význam těchto gest.
Různá vysvětlení akceptujeme a na závěr můžeme uvést pravděpodobné vysvětlení tohoto pozdravu: „Co myslím, to říkám, v srdci přináším mír“. Děti chodí prostorem a vzájemně se tak zdraví. Po každé sloce přijde improvizovaná mezihra bubenika, při které si děti najdou nového partnera.

Obr. 31

Indiánská rozcvička

Děti se postaví po obvodu kruhu. První dítě jde doprostřed kruhu a začne tancovat nějaký svůj indiánský tanec (dva až tři stále se opakující pohyby). Komu se tanec zalíbí (jedno dítě), jde k němu do kruhu a opakuje po něm stejný tanec. Po chvíli však tanec změní a první dítě odchází z kruhu k ostatním dětem. Přidá se opět další dítě a hra se dále opakuje. Jako doprovod můžeme použít i indiánskou hudbu.

Pohybová hra – indiánský poklad

Indiáni stojí na jedné straně herního prostoru a na druhé straně je zlatý poklad. Učitelka umístí někde v prostoru obrázek kovboje, který sleduje, kam se indiáni blíží. Indiáni jdou pro poklad a musí se během celé cesty nepřetržitě koukat na kovboje a zase se s pokladem vrátit na své území. Kdo spustí oči z kovboje, automaticky vypadává ze hry. Hra končí přenesením pokladu na indiánské území.

Výtvarná činnost

Indiánská mapa

a) motivace

Co potřebujeme k tomu, abychom mohli najít indiánský poklad? Vytvoříme si svoji indiánskou mapu a vydáme se po stopách indiánů do přírody. Pokud se nám podaří nějaký poklad najít, můžeme si ho do naší mapy zakreslit.

b) zadání

Děti si připraví čtvrtku, tuš, brčko a pastelky. Na čtvrtku si pak vylíjí malé množství tuše (může být jakékoli barvy) a brčkem ji rozfoukají po čtvrtce, čímž vytvoří mapu. Pastelkami domalují indiánská obydlí, trávu, stromy, potoky, jeskyně, úkryty pro poklad apod.

c) fáze výtvarné činnosti

- vylíjeme malé množství tuše na připravený papír;
- pomocí brčka se snažíme tuš rozfoukat po ploše;
- po zaschnutí a návratu z vycházky dokreslujeme okolí cesty, která nás dovedla k pokladu a místo, kde jsme poklad objevili.

Technika: kresba, abstrakce.

Pomůcky: tuš, brčko, čtvrtka A4, pastelky.

Reflektivní dialog

Co bylo nejsnadnější na přípravě indiánské mapy? A co naopak bylo těžší? Líbila se vám cesta za pokladem?

Obr. 32 až 35

Indiánské obydlí

a) motivace

Co je to týpí? Každý správný indián by měl všechno tohle znát.

Indiáni – Josef Kainar

Indiáni, ti se mají! Celý den si jenom hrají.

Skáčou hejsa, hopsasa, chytají se do lasa.

Potom vlezou do vigvamu, zavolají na svou mámu:

„Mámo, mámo, máme hlad.“ Snědí vlka a jdou spát.

Do spánku jim pěkně vyjí kojotové na prérii,

ráno sluníčko je vzbudí a ti malí chlapci rudí,
hned vyběhnou mezi stany, hrát si. Nač? Na indiány.

b) zadání

- Příprava týpí, našeho indiánského obydlí.
- Z čeho takové týpí může být?
- Co můžeme vše otisknout na připravenou látku?
- Z vybraných variant se nejvíce líbil otisk nohy a geometrických tvarů.

c) fáze výtvarné činnosti

- V teplých dnech si vyzkoušíme běhat bosou nohou po zahradě a zkusíme zanechat za sebou stopy pomocí mokrých nohou.
- Vybíráme si barvu, kterou bychom rádi viděli na připravené látce pro naše týpí.
- Plosky nohou obarvujeme ve vybrané barvě a projdeme se po látce v libovolném směru.
- V dalších dnech vybíráme a vystřiháváme tvary, které bychom chtěli otiskovat na týpí.
- Zrealizujeme.

Technika: Body-art, zanechání barevných stop, otisk nabarveného tvaru.

Pomůcky: plátno (materiál na týpí), temperové barvy, prstové barvy, štětec, tácky na přípravu barvy, karton, nůžky, lator s vodou, ručník.

Reflektivní dialog

Jak jste se cítily, když jste bosou nohou šlapaly do barvy? Líbilo se vám dělat nohou otisk na připravenou látku? Podle čeho jste volily barvu? Chtěly byste si tuto výtvarnou techniku ještě někdy vyzkoušet?

Obr. 36 až 37

Obr. 38 až 41

8.4 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „JEDEME NA PRÁZDNINY“

Východiska (kulturní kontexty)

- Experimentální technika - gumáž .

Očekávané výstupy podle RVP PV

Dítě a jeho tělo:

- rozvoj výtvarně technických dovedností;
- zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka.

Dítě a jeho psychika:

- jazyk a řeč – rozvoj komunikativních verbálních dovedností v rámci výtvarné komunikace o obrazu;
- poznávání – posilování radosti z objevování, rozvoj smyslového vnímání, tvořivosti, paměti;
- sebepojetí - rozvoj umění zobrazovat a vyjádřit své prožitky, pocity výtvarnými prostředky.

Dítě a ten druhý:

- rozvoj výtvarných interaktivních dovedností dětí.

Dítě a společnost:

- získání pozitivního vztahu ke kultuře a umění.

Dítě a svět:

- seznámení se prostřednictvím výtvarného projevu s místem a prostředím, kde dítě žije.

Cílová skupina: děti ve věku 4 - 6 let

Motivace*Melodizace textu*

Kufry a batohy rychle si sbalíme, prázdniny volají: "Rychle k vám běžíme!"

Rozhovor s dětmi

Jedeme na prázdniny - plánujeme, kam pojedeme. Prohlížení trasy na mapě. Čím pojedeme - dopravní prostředky (odkud vyjíždějí - vlak - vlakové nádraží, letadlo - letiště, loď - přístav atd.). Co si vezmeme na cestu.

Námětová hra

Kufr pro Vojtíka a Aničku - výběr oblečení ze společné skříně do jednotlivých kufříků.

Práce s textem

Četba na pokračování z knihy "Honzíkova cesta" - využití různých příležitostí.

Výtvarná činnost

a) motivace

Kam se chcete vydat na prázdniny? Co byste měly nejrady s sebou? Zkusíte si vybrat místo, kde by se Vám líbilo?

b) zadání

- dle rozložených obrázků z různých kalendářů o přírodě si děti vybírají to místo, kde by se jim líbilo;
- pomocí tvrdé gumy se pokusíme zakreslit „TO“, co bychom chtěly mít s sebou na dovolené.

c) fáze výtvarné činnosti

- natrhejte nebo nastříhejte obrázky z kalendáře a vyzkoušejte, zdali se dá pomocí gumy stírat natisknutá barva;
- zkuste vytvořit nový obrázek pomocí gumování - dobře jdou rovné čáry a malé plochy.

Technika: gumáž, zanechání stop pomocí gumy (odstraňování barvy).

Pomůcky: staré fotografické kalendáře či časopisy, tvrdší školní guma.

Reflektivní dialog

Proč jste si vybraly právě tyto obrázky? Co byste si nejrady chtěly vzít s sebou ještě na dovolenou? Byla pro vás snadná nebo těžká tato výtvarná technika – gumáž? Na která místa byste se rády ještě podívaly?

Obr. 43 až 46

8.5 VÝTVARNÉ A MOTIVAČNÍ ČINNOSTI NA NÁMĚT „MALOVÁNÍ ILUZE“

Východiska (kulturní kontexty)

- Pop-art (Oldenburg);
- optická iluze (Erik Johansson).

Očekávané výstupu podle RVP PV

Dítě a jeho tělo:

- podporování rozvoje všech smyslů - především zraku a hmatu;
- zdokonalování dovedností v oblasti jemné motoriky, koordinace ruky a oka;
- rozvoj výtvarně technických dovedností.

Dítě a jeho psychika:

- jazyk a řeč – rozvoj komunikativních verbálních dovedností v rámci výtvarné komunikace o obrazu apod.;
- poznávání – posilování radosti z objevování, rozvoj smyslového vnímání, tvořivosti, kreativity, paměti;
- sebepojetí - rozvoj umění zobrazovat a vyjádřit své prožitky, pocity výtvarnými prostředky.

Dítě a ten druhý:

- rozvoj kooperativních dovedností v rámci výtvarných aktivit dětí.

Dítě a společnost:

- seznámení se světem lidí, kultury, umění - s jeho rozmanitostí po celém světě.

Dítě a svět:

- sledování proměn přírody, umění.

Cílová skupina: děti ve věku 3 - 6 let.

Výtvarná činnost

Motivace

Tato činnost byla čistě spontánní. Při vycházce jsme došli až na hřiště, kde je asfaltový podklad. Děti si vyndaly barevné křídly a začaly malovat.

Mnou navozená činnost začala až ve chvíli, když jsem viděla jejich úžasná díla, jak bychom si je mohli ještě více užít. Děti, dokázaly byste si představit, jak letíte s balónky? A

co ta zmrzlina, jak asi chutná? Zahrajeme si na iluzi? Víte, co je to iluze? Zkuste si zde určitou iluzi představit. Co vše můžeme zažít, když máme balóanky? Co vše můžeme cítit, když vidíme zmrzlinu?

Po chvílce se děti ponořily do fantazijních představ a začaly vymýšlet různé iluze. Já jsem se již jen snažila vše zachytit fotoaparátem.

Technika: kresba.

Pomůcky: barevné křídly.

Reflektivní dialog

Co vás vedlo k tomu začít malovat? Líbilo se vám hledat nějakou iluzi k danému obrázku? Napadá vás ještě nějaké jiné téma, jiný obrázek, který byste mohly namalovat a spojit ho se svou představou?

Obr. 47 až 48

8.6 REFLEKTIVNÍ BILANCE UČITELE

Veškeré praktické činnosti probíhaly ve smíšené třídě s dětmi od 3 do 6 let. Jednotlivé činnosti byly součástí vždy nějakého integrovaného bloku, který byl i časově rozsáhlejší. Jako učitelka působím v této třídě druhým rokem a jsem moc ráda, že mohu s těmito dětmi dělat i různé experimenty, včetně výtvarných. Stále více se snažím tvořivý postup se zážitkovým pojetím prosazovat, ale ne všude lze očekávat pozitivní zpětnou vazbu. Já mám štěstí na úžasnou kolegyni, která je naopak ráda za jakoukoliv „změnu“, akci ve všech vzdělávacích oblastech.

První námět s názvem „Ledaři“ byl uskutečněn v zimním období. Samotný integrovaný blok trval 5 týdnů a v něm se uskutečňovala ještě celá řada aktivit. Toto téma bylo dětmi velmi oblíbené a musím upřímně říci, že si to opravdu užily. Přes pokusy s ledem, jeho zkoumání a pozorování jsme celý ledový blok zakončili bruslením na zimním stadionu a ledovým plesem se vším všudy. Děti reagovaly na všechny podněty velmi aktivně, led chtěly pozorovat i další dny a malování procesu tání bylo pro ně až fantazijní. Líbilo se mi, že se nebály kombinovat barvy, vytvářet různé odstíny modré a ještě k tomu volaly kamarády, ať se jdou podívat, jaká barva jim vznikla. Vytvořená díla jsme také využili k rozvoji předmatematických dovedností a v rámci rovinných a prostorových útvarů, jsme je použili pro stavbu ledového paláce v rovinné dimenzi.

V druhém námětu pod názvem „Letem světem“, který byl uskutečněn v měsíci červnu, jsme použili akční malbu, techniku s řadou možností a prožitků. Po uskutečněné motivaci děti byly již tak netrpělivé, že jsme se museli jít podívat před školku hned ráno, po komunitním kruhu. Děti procházely cestu kolem školky a ukazovaly, co vše by se dalo opravit, zlepšit, zkrášlit. Byly tím nápadem tak nadšeny, že si hned začaly vybírat a míchat barvy. Úplně zapomněly na volnou hru ve třídě. Bylo krásné pozorovat, jak si děti nesou hrdě každý svůj kyblík s barvou a společně vychází ze školky na cestu. Trochu mi to připomínalo nějaký akční film s dobrým koncem. Také jsem byla překvapena ze vzájemné spolupráce. Navzájem na sebe volaly názvy barev jako, žluťásku, kde jsi, pojď dát trochu barvy sem nebo kde je bělásek, potřebujeme modráska atd. Zde jsem opravdu byla pouze tím průvodcem, kterým má být učitelka v rámci koncepce pedagogického konstruktivismu, a dbala na bezpečí dětí, jelikož se pohybovaly v blízkosti silnice. Po dokončení jsme si vzájemně prohlíželi všechny barevné skvrny a začali si představovat, co

nám asi připomínají. Každý měl svoji představu a tu se pokusil ještě ztvárnit dokreslením dané abstraktní skvrny. Musím říct, že vznikaly opravdu krásné artefakty, neuvěřitelné barevné kombinace a tvary. Jen jeden trochu negativní dopad to mělo. Druhý den jedna maminka sdělila, že koupila synovi boty za 1.500,-Kč a jejich umazání se jí opravdu nelíbí! Každopádně, my jsme si to doslova užili!

Ve třetím indiánském námětu jsme se v celoročním školním plánu vžili do života indiánů. Poznávali jejich zvyklosti, písně, oblečení, rituály, obydlí a řadu dalších zajímavostí. Nás ale nejvíce zajímal indiánský poklad. Ptáme se dětí, co potřebujeme k nalezení pokladu? Zazněla celá řada odpovědí, včetně mapy. Začali jsme vyrábět indiánskou mapu pomocí tuše a brčka, kdy jsme do brčka foukali a vzduchem rozháněli tuš po papíru. Tato technika, i když vypadá jednoduše, některým dětem dělala problém. Často na papír spíše prskaly místo foukání nebo naopak foukaly velmi málo a tuš se nepohnula. Tuto činnost také pozitivně hodnotím pro rozvoj správného dýchání. Po vyhotovení mapy jsme se vydali na vycházku po stopách pokladu, který jsme opravdu našli. Následující den si děti začaly dokreslovat okolí cest a nalezený poklad do mapy. Touto činností jsme nejen rozvíjely estetické vnímání, ale hlavně logické myšlení, uvažování, představivost, fantazii k vybavení si všech zajímavostí při cestě za pokladem.

„Paní učitelko, kde vlastně budeme v Orlovicích spát?“, ozvalo v dalších dnech. „Musíme si přece udělat týpí, jako správný indián.“ Tento námět vznikl opět od dětí. Začali jsme přemýšlet, z čeho bychom si takové týpí mohli vyrobit. Přirovnávali jsme, čemu může být takové týpí užitečné, podobné například stanu. Použili jsme pevný materiál – stanovinu. Abychom si své týpí poznali, vymýšleli jsme různé způsoby jeho ozvláštňení. Najednou se ozvalo „Indiáni přece chodili bosy!“ a bylo vybráno. Využili jsme otisk našich nohou, tím bude ještě originálnější a každý malý indián tam zanechá svoji stopu. Dětem se nápad ohromně líbil, tak jsme se vydali tvořit na zahradu. Nejprve děti stály a koukaly se, mám pocit, že nevěřily, že to myslím vážně. Až když jsem si sama stoupla do barvy a začala dělat otisky, tak ta nejistota z nich spadla. Po té si již jen tvorbu užívaly. Každý chtěl znovu a znovu, až byl celý materiál zaplněn stopami.

Při rozvíjení předmatematických dovedností a při výrobě indiánské čelenky jsme zjistili, že indiáni mají také velmi v oblibě různé rovinné útvary, proto jsme se rozhodli

naše týpí ještě dotvořit otisky geometrických tvarů. Nakonec nám naše týpí vydrželo celý indiánský rok a náležitě jsme si to s ním užili.

Čtvrtý námět „Malování iluze“ vznikl úplně spontánně. Při pobytu venku začaly děti malovat křídami na zem. Jejich potřeba něco ztvárnit byla úžasná. Své výtvořky pak s nadšením ukazovaly. Začala jsem přemýšlet jak si tyto obrázky ještě více užít a došlo na iluzi. Jejich představy, fantazie byly inspirující. Všechny děti se chtěly vystřídat a nechat se zlákat iluzí letu s balónky či ochutnání zmrzliny. Musím konstatovat, že to byl i pro mě krásný prožitek a opět se mi potvrdilo, že i z jednoduchého se dá udělat něco zvláštního. Což mě vede znovu k myšlence, že výtvarná technika ač tradiční či netradiční, je druhořadá, daleko důležitější je ten prožitek z dané tvorby.

V pátém, posledním námětu pod názvem „Jedeme na prázdniny“ byla použita nevšední technika – gumáž. Děti si měly vybírat obrázky dle jejich přání a představ, kam by chtěly jet na prázdniny. Na daný obrázek měly pomocí gumování zakreslit věci či bytost, co by si chtěly vzít s sebou, s čím nebo s kým by chtěly o prázdninách být. Technika, ač vypadá velmi jednoduše, tak pro děti úplně tak jednoduchá nebyla, ale jen díky tomu, že papír byl občas špatně udržitelný na místě při gumování a pokud byla zvolena měkčí guma, musely vynaložit větší úsilí. Jinak z celkového výsledku mám radost. Z obrázku můžeme vyčíst např., že rodiče platí za dovolenou u moře velké peníze, ale dítě chce mít u sebe hlavně míč a svého kamaráda. Někdo stojí na ostrově a v ruce drží své dva plyšáky na spaní. Neplatí snad i zde, že v jednoduchosti (skromnosti) je krása? My rodiče, chceme pro děti jen to nejlepší, ale chtějí děti třeba každý rok jezdit k moři?

U všech pěti témat děti velmi hezky spolupracovaly, prožívaly daná témata, přispívaly novými nápady. Řada inspirací vzešla právě od dětí. Bylo na nich vidět nadšení a spokojenost z nového objevování. Činnosti venku byly snad největším zážitkem a ještě dnes se ptají: „Paní učitelko, kdy zase půjdeme ven něco tvořit?“.

ZÁVĚR

Podstatou bakalářské práce bylo navržení pěti námětů výtvarných činností s využitím netradičních výtvarných technik v praxi předškolního vzdělávání, doplněné činnostmi motivačními případně doplňkovými. Pro výtvarné činnosti byly zvoleny takové techniky, které jsou vhodné pro 3 leté až 6 leté děti. Přínosem těchto netradičních postupů či technik je bezesporu jejich objevování a zážitkové pojetí. Děti baví tvořit, zkoušet nové, pro ně neznámé techniky, objevovat a experimentovat. Rozvíjí tím nejen svou fantazii, ale i tvořivost a pozorovací techniky. Při vlastní účasti dětí na činnosti, kdy učitel se stává tzv. průvodcem, dochází k celkovému osobnostnímu rozvoji dítěte. Učíme ho řešit situace, které přichází a klademe důraz na jeho osobitou, individuální a aktivní složku rozvoje.

V předškolním vzdělávání lze uplatňovat spontánní i navozené výtvarné činnosti. Při volných hrách, kdy si dítě samo volí svoji činnost, prožívá činnosti spontánní. Stejně je to i u výtvarné činnosti, kde učitel či rodič nezasahuje. Při záměrném působení na dítě, docházím k činnostem navozeným, a tím i dosažení určitého cíle ve vzdělávací oblasti. Pokud vedou navozené činnosti k celkovému prožitku dítěte, pak je vytvořeno správné zážitkové pojetí dané činnosti. Tato skutečnost byla potvrzena kazuistikou použití výtvarných technik navozených a spontánních u vlastní dcery.

Závěrem strukturovaného rozhovoru, kde byly osloveny učitelky MŠ Horní Bříza, lze konstatovat, že výtvarná výchova se většinou prolíná všemi vzdělávacími oblastmi a výtvarné techniky jsou používány pravidelně 1x týdně. Častěji jsou využívány tradiční výtvarné techniky, oproti netradičním, ale je zde již velký potenciál k využívání experimentálních a netradičních výtvarných technik.

V praktické části bakalářské práce byla využita řada netradičních, experimentálních výtvarných technik. Děti zvládly tyto výtvarné techniky snadno a s nadšením. Experimentovaly s barvami, využívaly svoji fantazii, ztvárňovaly své představy a bez jakýchkoliv obav, s velkým nadšením se doslova vrhly na danou výtvarnou činnost.

Výtvarná výchova sama o sobě je pro dítě velmi významnou vzdělávací oblastí, má sebepoznávací až terapeutický význam. Pomáhá při odstraňování i různých nežádoucích výchovných jevů a působí na celkový osobnostní rozvoj dítěte.

Každé dítě tvoří originálně, tak proč je „škatulkovat“, nechme dětem projevit se, vyjádřit své pocity a postoje, nechme děti být ORIGINÁLNÍ!

Zvolené téma bakalářské práce, nebylo na začátku úplně jednoduché, jak se zdálo, měla jsem stále problém je „uchopit“, cíleně se zaměřit. Přesto se ukázalo, že mě velice obohatilo. Ještě více mě tato práce motivovala k dalším výtvarným činnostem, s propojením zážitkového pojetí výtvarné výchovy.

Na závěr si dovoluji uvést jeden citát: **„Ustat v tvořivém myšlení se jen málo liší od přestat žít“** (Benjamin Franklin).

RESUMÉ

Bakalářská práce je zaměřena na využívání netradičních technik v praxi MŠ. Práce je členěna na dvě části. Teoretická část se zabývá využíváním tradičních a netradičních výtvarných technik v předškolním vzdělávání a úvahou nad těmito pojmy v obecné rovině několika autorů. Poukázáno je zde také na fáze dětského výtvarného projevu. Analyzuje, srovnává a zaměřuje se na využívání těchto technik na metodickém portálu RVP a zasahování výtvarných činností do ostatních vzdělávacích oblastí dle konkrétního ŠVP. Rovněž bakalářská práce pracuje s pojmy areté, techné a také tvořivost. V praktické části bakalářské práce je navrženo 5 výtvarných aktivit s dětmi v MŠ, které jsou didakticky zpracovány a ověřeny v praxi. Na základě strukturovaného rozhovoru s učitelkami MŠ bylo zmapováno využívání různých výtvarných technik v předškolní praxi. Součástí bakalářské práce je rovněž kazuistika spontánních a navozených výtvarných činností předškolačky.

SUMMARY

Bachelor thesis is focused on the use of non-traditional techniques in the practice of kindergartens. The work is divided into two parts. The theoretical part deals with the use of traditional and non-traditional art techniques in preschool education and reflection about these general concepts in the works of several authors. The work also describes the stages of children's artistic expression. It analyzes, compares and focuses on the use of these techniques in a methodical portal RVP and interference of creative activities with other educational areas according to the specific SEP. Thesis also works with the terms areté, techno and creativity. In the practical part the work designs 5 art activities with children in kindergartens, which are didactically processed and verified in practice. The use of different artistic techniques in preschool practice was mapped through structured interviews with the kindergarten teachers. Part of the thesis describes study case of spontaneous and induced art activities the pre-schooler.

SEZNAM LITERATURY

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. Brno: Computer Press, 2007, iv, 212 s. Dětská naučná edice. ISBN 978-80-251-1829-0.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina. *Na návštěvě u malíře: grafomotorická cvičení a rozvoj kresby pro děti od 5 do 7 let - 3. díl*. Ilustrace Richard Šmarda. Brno: Computer Press, 2006, 64 s. Dětská naučná edice (Computer Press). ISBN 80-251-0951-8.

BLÁHA, Jaroslav a Jan SLAVÍK. *Průvodce výtvarným uměním*. Praha: Práce, 1997. Pomocné knihy pro učitele a žáky (Práce). ISBN 80-208-0432-3.

CIKÁNOVÁ, Karla. *Malujte si s námi*. Praha: Aventinum, 1993, 125 s. ISBN 80-7151-468-3.

CIKÁNOVÁ, Karla. *Kreslete si s námi*. Ilustrace Vladimír Rocman. Praha: Aventinum, 1992. ISBN 80-85277-79-4.

FICHNOVÁ, Katarína a SZOBIOVÁ, Eva. *Rozvoj tvořivosti a klíčových kompetencí dětí: náměty k RVP pro předškolní vzdělávání*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2012. 130 s. ISBN 978-80-262-0195-3.

FULKOVÁ, Marie. *Diskurs umění a vzdělávání*. Jinočany: H & H, 2008, 335 s. ISBN 978-80-7319-076-7.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Překlad Vladimír Jůva, Vendula Hlavatá. Brno: Paido, 2010, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HAZUKOVÁ, Helena a ŠAMŠULA, Pavel. *Didaktika výtvarné výchovy I / Helena Hazuková, Pavel Šamšula*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2005. 129 s. ISBN 80-7290-237-7.

HAZUKOVÁ, Helena. *Didaktika výtvarné výchovy VI.: tvořivost a výtvarná výchova*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta., 2010. 108 s. ISBN 978-80-7290-434-1.

HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2011. 160 s. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-87553-30-5.

HAZUKOVÁ, Helena a Miloslava DVOŘÁKOVÁ. *Situace ve výtvarné výchově*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2002. ISBN 80-7083-661-X.

- HŘÍCHOVÁ, Miloslava, MIŇHOVÁ, Jana a NOVOTNÁ, Lenka. *Vývojová psychologie pro učitele*. 2. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita. Pedagogická fakulta, 2000. 82 s. ISBN 80-7082-626-6.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.
- NOVOTNÁ, Lenka, HŘÍCHOVÁ, Miloslava a MIŇHOVÁ, Jana. *Vývojová psychologie*. 4. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 2012. 82 s.
- PETROVÁ, Alexandra. *Tvořivost v teorii a praxi*. Praha: Vodnář, 1999. ISBN 80-86226-05-0.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- ROESELVÁ, Věra. *Linie, barva a tvar ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 2004, 270 s. ISBN 80-902267-5-2.
- ROESELVÁ, Věra. *Řady a projekty ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, c1997. ISBN 80-902267-2-8.
- ROESELVÁ, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. Praha: Sarah, 1996. ISBN 80-902267-1-X.
- SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, HAZUKOVÁ, Helena a SLAVÍK, Jan. *Výtvarné čarování: (artefiletika pro předškoláky a mladší školáky)*. V Praze: Univerzita Karlova-Pedagogická fakulta, 2003. 179 s., xxxii s. barev. obr. příl. ISBN 80-7290-016-1.
- SLAVÍKOVÁ, Vladimíra a kol. *Tvořím, tvoříš, tvoříme*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. 221 s. ISBN 978-80-7290-341-2.
- SLAVÍKOVÁ, Vladimíra, Jan SLAVÍK a Sylva ELIÁŠOVÁ. *Dívej se, tvoř a povídej!: artefiletika pro předškoláky a mladší školáky*. Praha: Portál, 2007, 160 s. ISBN 978-80-7367-322-2.
- Slovník cizích slov*. 2. dopl. vyd. Praha: Encyklopedický dům, 1996. ISBN 80-90-1647-8-1.
- SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004.
- ŠMELOVÁ, Eva. *Mateřská škola: teorie a praxe I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0945-3.

TROJAN, Raul a Bohumír MRÁZ. *Malý slovník výtvarného umění*. Ilustrace Antonín Kryl. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-7168-329-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012, 536 s. ISBN 978-80-246-2153-1.

VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti: [hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let]*. Vyd.1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-583-0.

UŽDIL, Jaromír. *Čára, klikyháky, paňáci a auta*. 2. vyd., Praha: SPN, 1978, 128 s. ISBN 14-245-78.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Výtvarné činnosti na námět „Ledaři“.

Obr. 49 až 50

Obr. 51 až 52

Výtvarné činnosti na námět „Letem světem“.

Obr. 53 až 54

Obr. 55 až 56

Obr. 57 až 58

Výtvarné činnosti na námět „Indiáni“.

Obr. 59 až 60

Výtvarné činnosti na námět „Jedeme na prázdniny“.

Obr. 61 až 62

Výtvarné činnosti na námět „Malování iluze“.

Obr. 63 až 65

Obrazová příloha dle strukturovaného rozhovoru.

Resp. č. 1 – 2

Obr. 66 až 67

Obr. 68 až 70

Resp. č. 3 – 4

Obr. 71 až 73

Resp. č. 5

Obr. 74 až 75

Obr. 76 až 77

Obr. 78 až 82